

Beheersplan voor het erfgoed van
de beschermde huizen van de tuinvijken

LE LOGIS - FLOREAL

te Watermaal-Bosvoorde
uitgave: 1 september 2014

T00	T01	T02	T03	T04	T05	T06
P01	P02	P03	P04	P10	P20	

P03 - THEMAKAARTEN

Beheersplan voor het erfgoed van
de beschermde huizen van de tuinvijken

LE LOGIS - FLOREAL

P03 - THEMAKAARTEN

uitgave: 1 september 2014

Gewestelijke Overheidsdienst Brussel
Brussels Stedelijke Ontwikkeling
Directie Monumenten en Landschappen

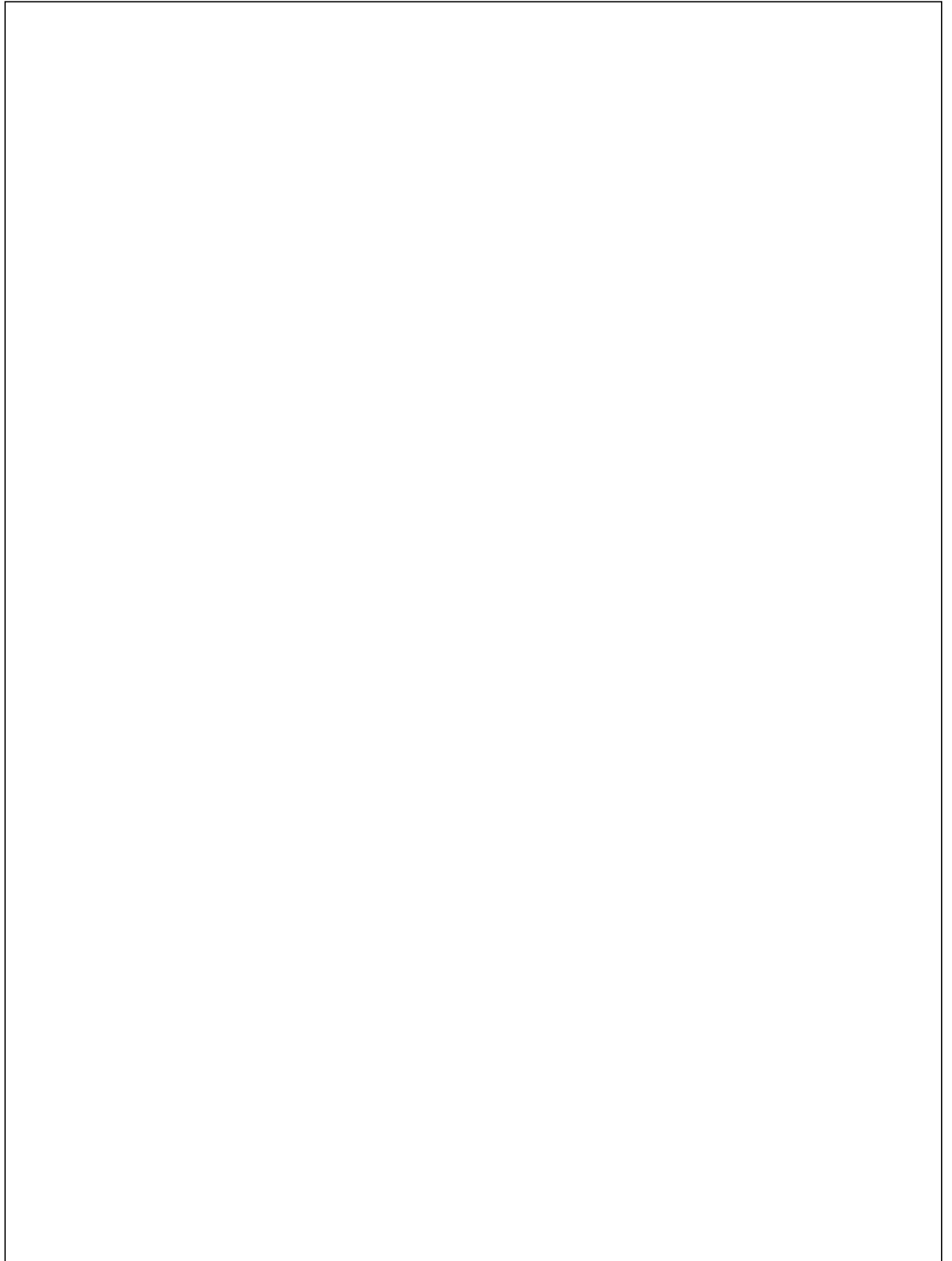
Opgemaakt voor GOB door
ARSIS, architectenvennootschap bvba

Verantwoordelijke uitgever
Arlette Verkruyssen, Directeur-generaal
van Brussel Stedelijke Ontwikkeling,
Brussels Hoofdstedelijk Gewest,
CCN- Vooruitgangsstraat 80, 1035 Brussel

Wettelijk Depot D/2014/6860/025

INHOUDSTAFEL

0	INLEIDING.....	3
1	OVER HUISTYPEGEBONDENHEID.....	3
2	DE THEMAKAARTEN.....	5
P03/a	De beschermde gebouwen	6
P03/b	Het type van wooneenheid	7
P03/c	De zogenaamde "groene", witte" en "gele" huizen	8
P03/d:	De ontwerpers-architecten	9
P03/e:	De huiseigenaars	10
P03/f en P03/g:	De bouwfazen en werven.	11
P03/h:	De pannentypes	12
P03/i:	De kroonlijsten	13
P03/j en P03/k:	De dakkapellen.	14
P03/l en P03/m:	De schouwen.	15
P03/n:	De luifels boven de vòordeuren.	16
P03/o:	De loggia's	17
P03/p:	De vorm van de uitstekende druipranden op de gevels.	18
P03/q:	Vorm van de druipranden op buitenschrijnwerkerij.	19
P03/r:	De luiken.	20
P03/s1 à P03/s4:	De voordeurtypes	21
P03/t:	Kleur van de voordeuren.	22

0 INLEIDING

Er zijn 23 kaartjes die in het totaal 18 thema's behandelen, gaande van actuele administratieve gegevens (bv. het onderscheid tussen private en publieke eigenaars) tot de spreiding van materiële aspecten (aard van de dakkapellen). Het zijn allemaal thema's die niet huisgebonden zijn, d.w.z. dat het geen eigenschappen zijn die in het huistypeboek (P10 en P20) kunnen gevonden worden.

1 OVER HUISTYPEGEBONDENHEID

Een huistype is een bepaalde compositie van bepaalde eenvoudige standaardelementen. Bij arch. J.J.Eggericx zijn die compositie en standaardelementen strak aangehouden. Bij arch. Moenaert is een huistype minder onveranderlijk in de compositie, waardoor hij het klein patrimonium soms lokaal moest aanpassen en ingewikkelder maken. Bij arch. François zijn de elementen wel min of meer standaard, maar zijn ze van in oorsprong al ingewikkelder. J.J.Eggericx ontwikkelde huistypes in functie van hun schakelbaarheid. De plaatsing van de elementen in de gevel zorgde ervoor dat na schakeling de grenzen tussen de huizen vervagen en er een geheel ontstond. Bij het schakelen variëerde hij tevens de huizentypes zodat het effect van grotere gehelen werd versterkt. Huizen van het type A, B en C werden bijvoorbeeld als volgt samengevoegd: BAAAC-CAAAB. Of ook BDAAADB, of BAADAAB, enz.. Het schakelen van de huistypes was dus een manier op eenheid in verscheidenheid te maken¹.

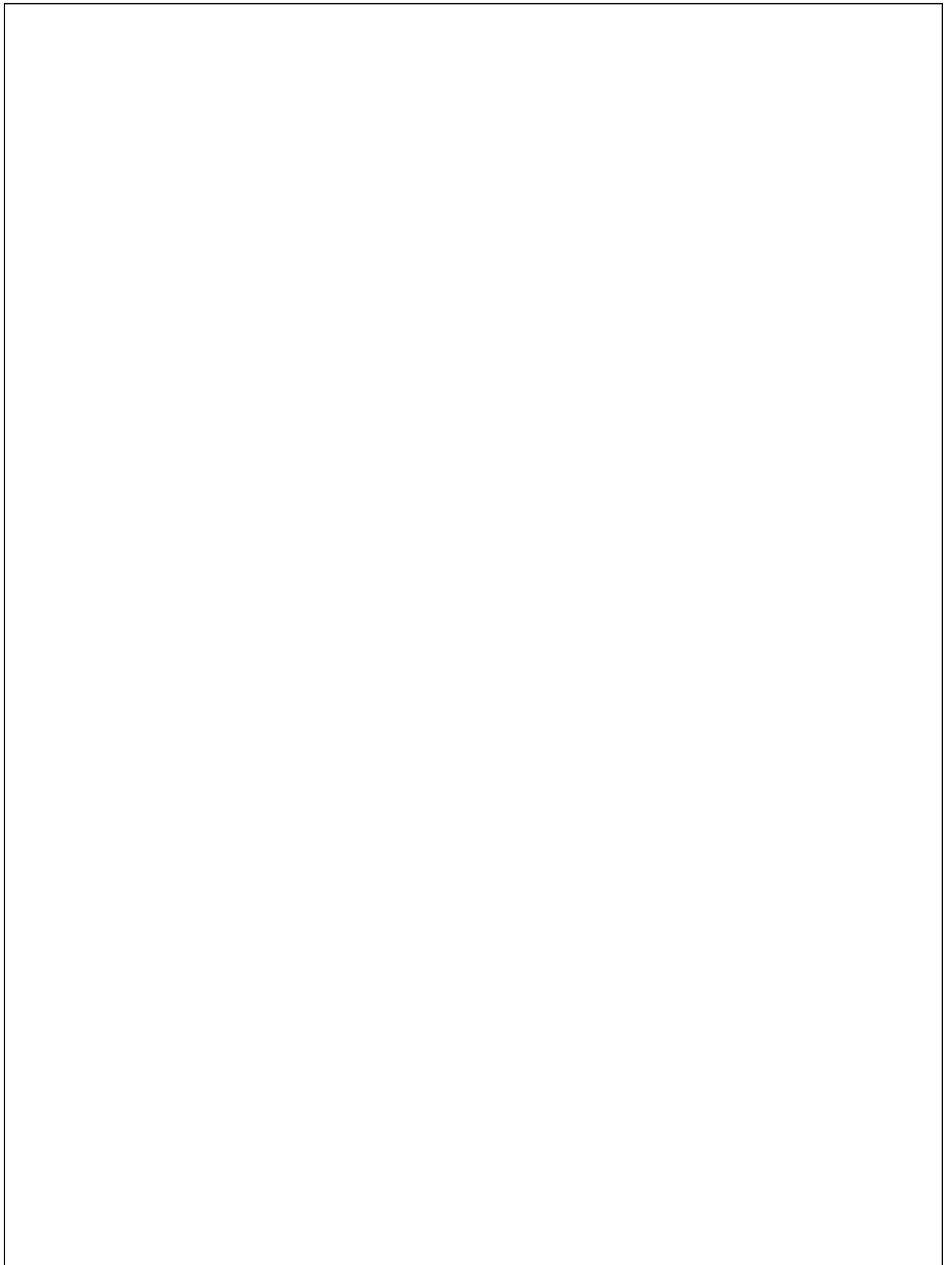
De huistypeboeken (P10 en P20) tonen de verschillende huistypes en de plannen P11, P12, P13 en P21 tonen waar de verschillende huistypes voorkomen. De eenheid en verscheidenheid van de tuinvijken is echter niet te herleiden tot het gevolg van het schakelen van huistypes. Bepaalde aspecten variëren los van de huistypes; ze zijn niet huistypegebonden. Huistypegebondenheid van een element betekent niet noodzakelijk dat dat element uitsluitend onder een bepaald huistype voorkomt, maar wel dat een bepaald huistype altijd dat element op dezelfde wijze "gebruikt". Bijvoorbeeld: een huistypegebonden aspect van luiken zou bv. zijn dat een bepaald huistype altijd dezelfde klapluiken heeft. Een niet gebonden aspect van luiken zou kunnen zijn dat de kleuren van de luiken in hetzelfde huistype niet altijd dezelfde zijn. De meeste huistypegebonden aspecten zijn van bouwtechnische aard en evolueren om bouwtechnische of bouweconomische redenen. J.J.Eggericx heeft de huistypegebondenheid ook gebruikt op conceptueel vlak (bv. voordeuren en de kleuren). Het doen variëren van een thema op een hoger niveau dan de eenheid van het huis, zorgt ervoor dat de huizen minder op mekaar gelijken en er tegelijk grotere gehelen ontstaan. Deze methode om de samenhang van het geheel te vergroten is vooral in de vroegste uitvoeringsfazen van Le Logis te zien.

De themakaartjes geven de twee soorten huistypegebonden variaties weer:

- technisch en uitvoeringsdatum gebonden variatie (bv. beton of hout, microdetailing van de ramen, detailing van de dakkapellen, ...)
- compositiegebonden variatie op een hoger niveau dan de huizentypes (bv. kleuren, voordeurtypen, klapluikmodellen, ...)

Soms lijkt de grens tussen deze beide categorieën te vervagen, maar het is zeker dat deze beide types van variatie een bijkomende laag aan complexiteit toevoegen, en het geheel van de tuinvijken samenhouden tot één geheel van bijna unieke huizen. Deze diversiteit, gestructureerd zoals ze is, is een essentieel kenmerk van de beschermde site, en moet worden bewaard of hersteld.

¹ Deze compositieprincipes zijn verder toegelicht en gedocumenteerd in het boekdeel T04, met titel "Eenheid in verscheidenheid"

2

DE THEMAKAARTEN

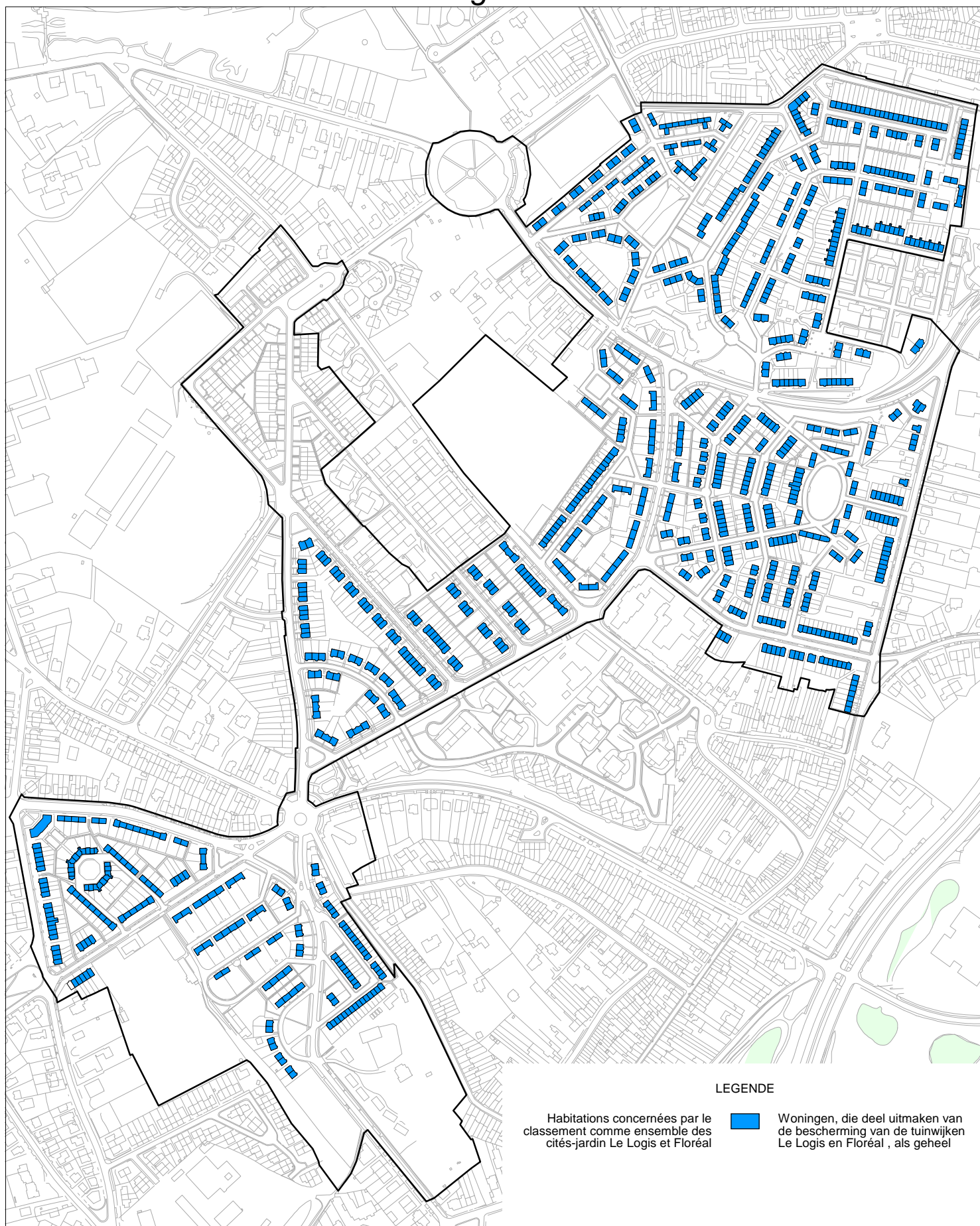
P03/a De beschermde gebouwen

De bijzondere behoudsvoorwaarden (art.3 van het beschermingsbesluit) met betrekking tot het geheel van de eengezinswoningen, de tuinen en de openbare ruimten slaan dus zowel op de gebouwen (deel A) als op de tuinen en openbare ruimten (deel B). Themakaart P03/a geeft de perimeter weer van de bescherming alsmede alle gebouwen die in het regeringsbesluit nominatief zijn opgenomen als beschermd in het geheel. Dat zijn, op enkele uitzonderingen na, de woongebouwen die dateren van vòòr 1940.

De gebouwen die als afzonderlijk monument, en niet als geheel, zijn beschermd, zijn niet aangeduid in deze themakaart.

LE LOGIS - FLOREAL

Beschermede woningen - Maisons classées

LEGENDE

Habitations concernées par le classement comme ensemble des cités-jardin Le Logis et Floreal

Woningen, die deel uitmaken van de bescherming van de tuinstreken Le Logis en Floreal, als geheel

t: 02 410 84 39
f: 02 410 34 31
e: arsis@arsis.be

Source: relevés in situ par Arsis, plans d'origine, anciennes cartes postales
Bron: in situ opnames door Arsis, oorspronkelijke plannen, oude postkaarten
Grafische onderlegger - Support Graphique: UrbisTop

Sch. - Ech.: 1/6000

Dat.: 16/12/2013

Doc.ref.: P03/a

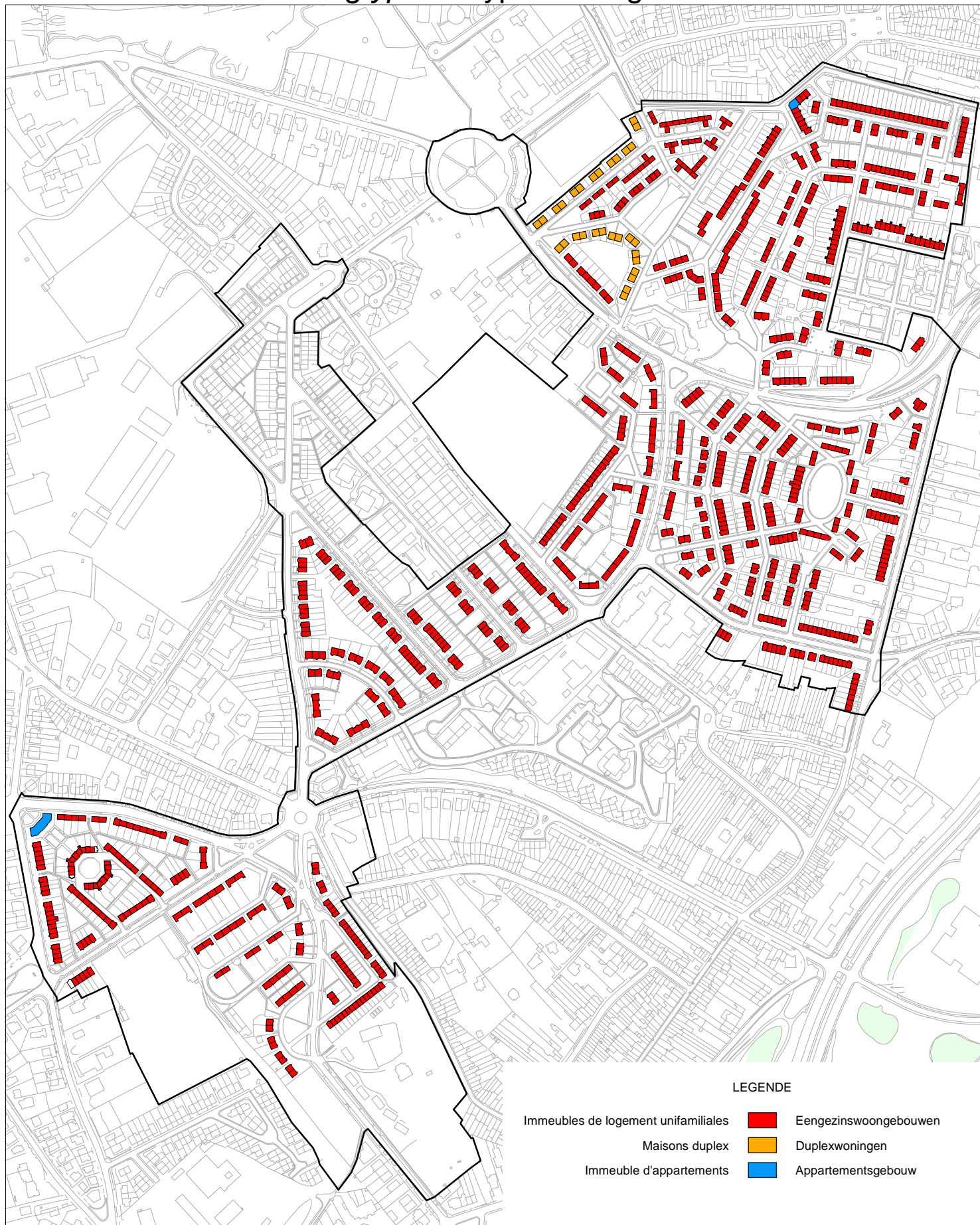
P03/b Het type van wooneenheid

Themakaart P03/b verdeelt de beschermde gebouwen in eengezinswoningen, duplexwoningen en appartementen. Deze laatste komen slechts voor in één enkel hoekgebouw in de wijk Le Logis en één in de wijk Floréal, en zijn niet het voorwerp van dit beheersplan, zoals trouwens ook twee appartementsgebouwen die beschermd zijn als monument (en niet als geheel), namelijk "Drie Linden" (les Trois Tilleuls) en "Hoefijzer" (le Fer à Cheval) . Er staan op de kaart aangeduid:

- 1000 woningen in eengezinshuizen
- 30 duplexwoningen (30 adressen) waarin 60 wooneenheden zitten.
- In het totaal 1060 wooneenheden.

LE LOGIS - FLOREAL

Woningtypes - Types de logements

Source: relevés in situ par Arsis, plans d'origine, anciennes cartes postales
Bron: in situ opnames door Arsis, oorspronkelijke plannen, oude postkaarten
Grafische onderlegger - Support Graphique: UrbisTop

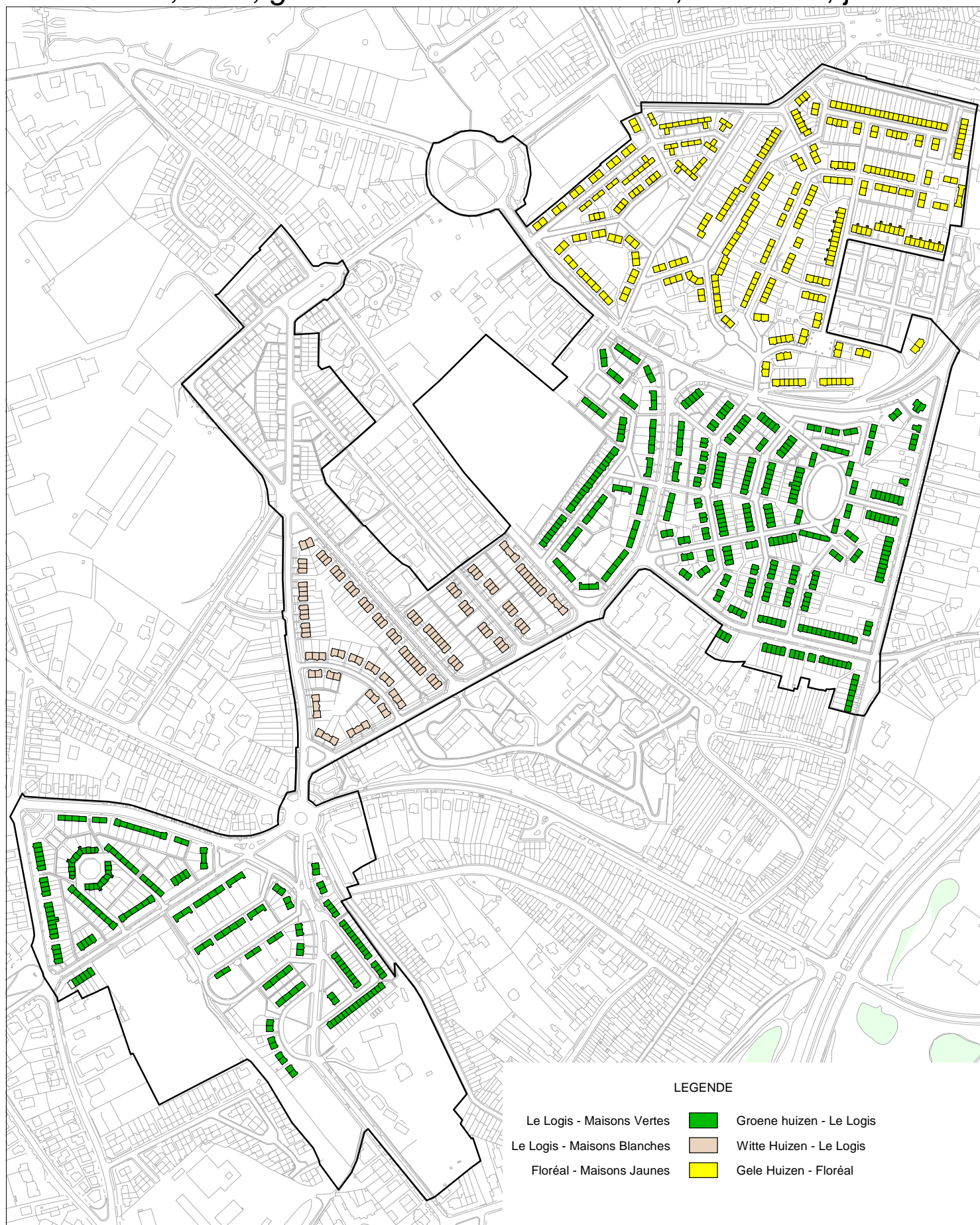
Sch. - Ech.: 1/6000
Dat.: 15/12/2013
Doc.ref.: P03/b

P03/c De zogenaamde "groene", witte" en "gele" huizen

De naam duidt op huizengroepen. Ze ontleen hun naam aan de kleur van hun buitenschrijnwerkerij. De groene en witte huizen liggen in de tuinwijk Le Logis, en de gele huizen in Floréal. Bij sommige huizen in Floréal is deze kleur overschilderd. De gele huizen werden alle gebouwd vòòr 1930, de witte na 1930. De groene huizen dateren ook hoofdzakelijk van vòòr 1930. Arch. J.J.Eggericx gebruikte deze kleurthema's om een maat en ritme te geven aan de wijkeenheden. De vier wijken (twee groene, een witte en een gele) hebben alle ongeveer dezelfde omvang.

LE LOGIS - FLOREAL

Groene, witte, gele huizen - Maisons vertes, blanches, jaunes

LEGENDE

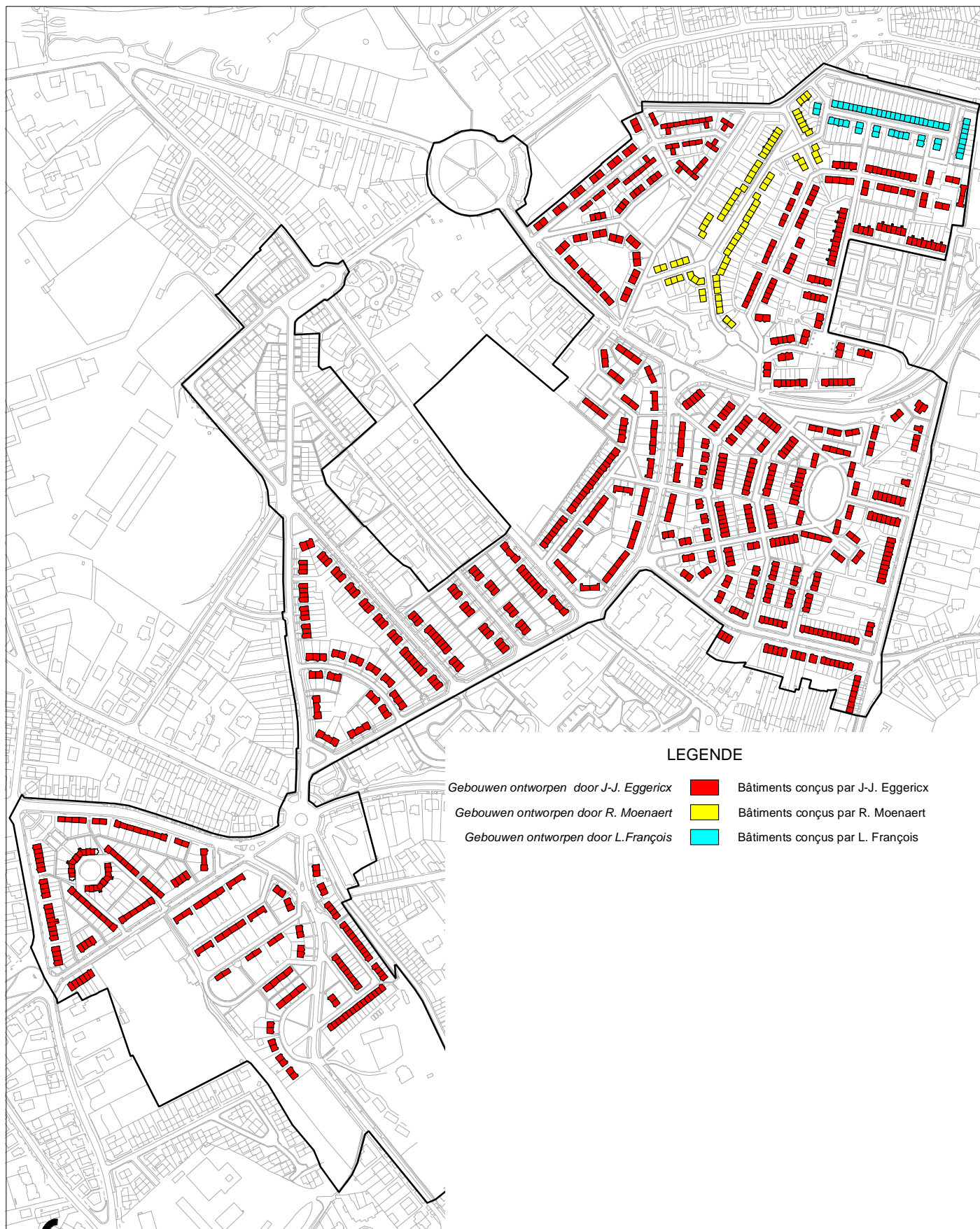
Le Logis - Maisons Vertes		Groene huizen - Le Logis
Le Logis - Maisons Blanches		Witte Huizen - Le Logis
Floréal - Maisons Jaunes		Gele Huizen - Floréal

P03/d: De ontwerpers-architecten

De globale structuur en stedenbouwkundige uitwerking van de tuinvijken Le Logis en Floréal zijn het werk van Louis Van der Swaelmen en Jean-Jules Eggericx. Deze laatste was ook de architect van alle huizen van Le Logis en van ongeveer 3/5 van de huizen in Floréal. De andere huizen in Floréal werden gebouwd door de architecten Raymond Moenaert et Lucien François. De huizen van J.-J. Eggericx zijn gekenmerkt door grotere soberheid; de verschillen tussen de huizen zijn het gevolg van het verschillend combineren van een beperkt aantal modellen van bouwonderdelen (ramen, deuren, dakkapellen, ...). De huizen van Moenaert en François vertonen meer decoratieve elementen en lokale aanpassingen. Om die redenen is de toepasbaarheid van de typebestekken en de typedetails beperkter als het gaat over de huizen van Moenaert en François. Maar het grootste verschil situeert zich op het niveau van het huis: huizen van hetzelfde model kunnen bij hen sterk verschillen omdat de wijze waarop de huizen aan mekaar worden geschakeld, aanpassingen vergt aan het basismodel van het huis. Luifels worden verlengd, ramen worden anders aangesloten, enz. Bij J.J.Eggericx zijn de huizen meer ontworpen met het oog op de schakelbaarheid in een groter geheel.

LE LOGIS - FLOREAL

Architecten - Architectes

LEGENDE

Gebouwen ontworpen door J-J. Eggericx		Bâtiments conçus par J-J. Eggericx
Gebouwen ontworpen door R. Moenaert		Bâtiments conçus par R. Moenaert
Gebouwen ontworpen door L. François		Bâtiments conçus par L. François

ARSIS
t: 02 410 84 39
f: 02 410 34 31
e: arsis@arsis.be

Source: relevés in situ par Arsis, plans d'origine, anciennes cartes postales
Bron: in situ opnames door Arsis, oorspronkelijke plannen, oude postkaarten
Grafische onderlegger - Support Graphique: UrbisTop

Sch. - Ech.: 1/6000
Dat.: 30/03/2002
Doc.ref.: **P03/d**

P03/e: De huiseigenaars

Het overgrote deel van de huizen zijn eigendom van de twee betrokken huisvestings-maatschappijen, Le Logis en Floréal. Hoewel beiden meestal tesamen worden genoemd, gaat het in wezen over twee verschillende tuinvijken. De ontwerpers hebben dit verschil ook uitdrukkelijk zichtbaar gemaakt door voor de wijk Floréal en Le Logis verschillende themakleuren te nemen voor de buitenschrijnwerkerij: geel voor Floréal en groen voor Le Logis, met uitzondering van de laatste werf van Le Logis, "Le plateau" genaamd" (1937), waar de kleur beige-wit is. Groen en geel werd in combinatie gebruikt met wit (ook bleek geel voor Floréal) en zwart. Buiten de statutaire eigenaars zijn er ook privé-eigenaars: 272 woningen op een totaal van 1059 zijn privé-eigendom, hetzij 25,7%. Van in het begin werden in de tuinvijken huizen gebouwd om te verkopen aan private eigenaars, met het doel om de financiering van het globale project in evenwicht te houden. Het aandeel aan koopwoningen was in de periode 1928-1932 het grootst. De verschillen tussen privéwoningen en deze van de huisvestingsmaatschappijen zijn meestal ontstaan door transformatie- en renovatiewerken. Vervanging van ramen komt bv. meer voor bij private eigenaars, terwijl de transformaties van dakkapellen frequenter zijn bij de huisvestingsmaatschappijen. Uitzonderlijke verschillen die zeer waarschijnlijk oorspronkelijk waren, kunnen worden verklaard door het feit dat de woning destijds werd gebouwd voor een privé-eigenaar: bv. de uitzonderingen in de aanwezigheid van rolluiken. Verschillen die vandaag een aanwijzing zijn van privaat eigendom zijn bijvoorbeeld:

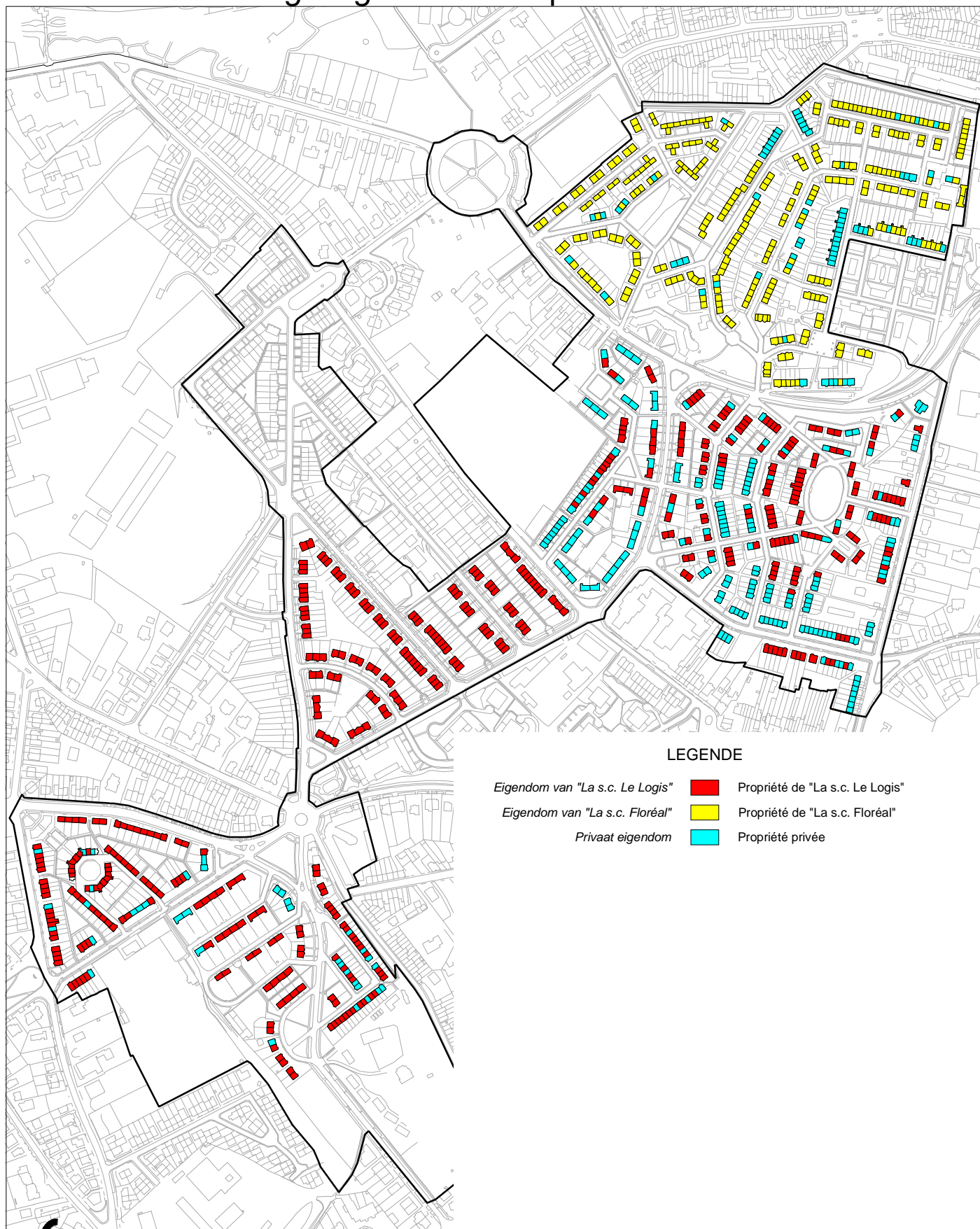
- huizen waar het oorspronkelijke vakwerk in de dakkapellen niet is verdwenen of bekleed,
- huizen die werden uitgebreid met bijgebouwen.

In de ruimtelijke spreiding van privé eigenaars (zie kaartje) kan men enkele grote tendensen zien:

- er zijn geen privé-eigenaars in de witte huizen (werf "Le Plateau")
- er is een grote concentratie van privé-eigenaars in de omgeving van de hoek tussen de Kwartellaan en de Bosduiflaan en van de Damhertlaan. Deze zone is centraal gelegen in de structuur van de tuinvijk en dicht bij de scholen en de kinderkribbe.

LE LOGIS - FLOREAL

Huidige eigenaars - Propriétaires actuels

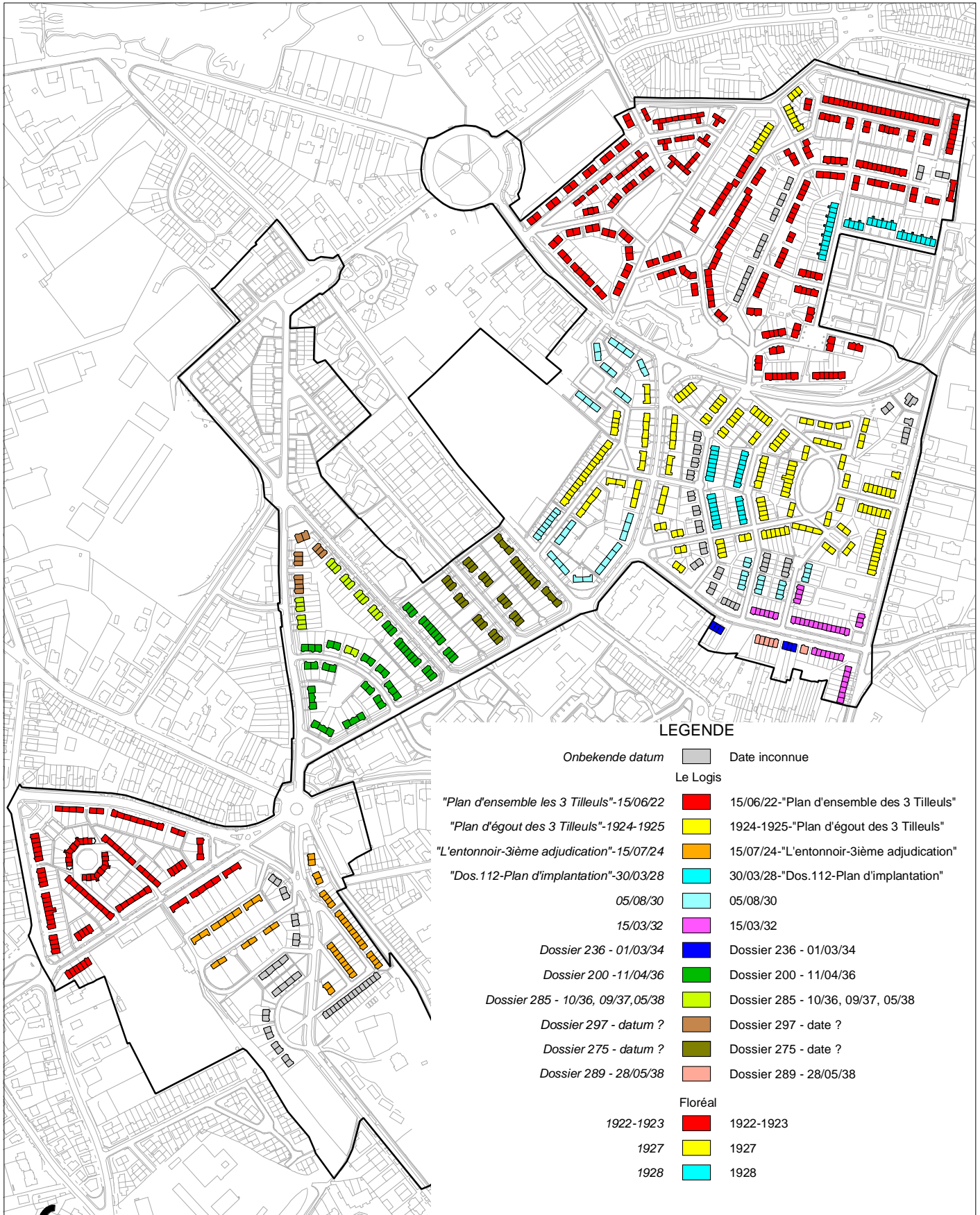
P03/f en P03/g: De bouwfazen en werven.

Bouwfazen en werven zijn verschillend. De groei van de tuinvijk werd in het verleden meestal in werffazen uitgedrukt. De zogenaamde werven zijn echter weinig geschikt om tijdsgebonden verschillen te verklaren. De werven werden niet in één uitgevoerd, maar soms over verschillende fazen gespreid, waardoor ze in uitvoering door mekaar liepen. De oudste werf en faze is "le Triangle"(1921) in Le Logis. Daarna werd het overgrote deel (1922-1923) van Foréal gebouwd. Pas daarna hernam de bouw van Le Logis met de werven "Le Trapèze" (1924), "L'entonnoir" (1926), chantier 5 (1930) en "Le plateau" (1937). Tussendoor werden ook de appartementsgebouwen gezet zoals "le fer à cheval" en "les trois tilleuls".

Tijdsgebonden verschillen komen beter overeen met de bouwfazen.

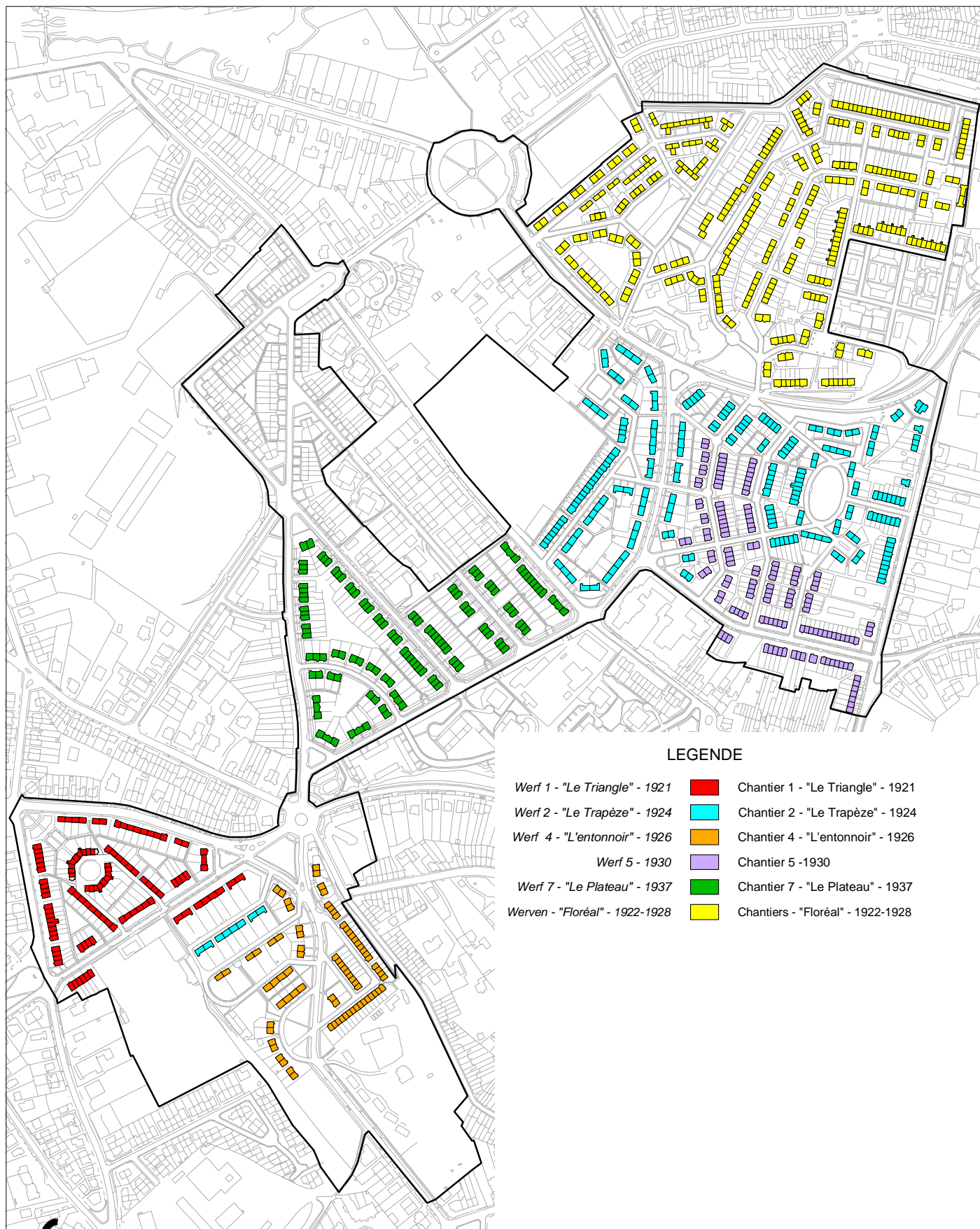
LE LOGIS - FLOREAL

Bouwfases - Phases de construction

LE LOGIS - FLOREAL

Werven - Chantiers

LEGENDE

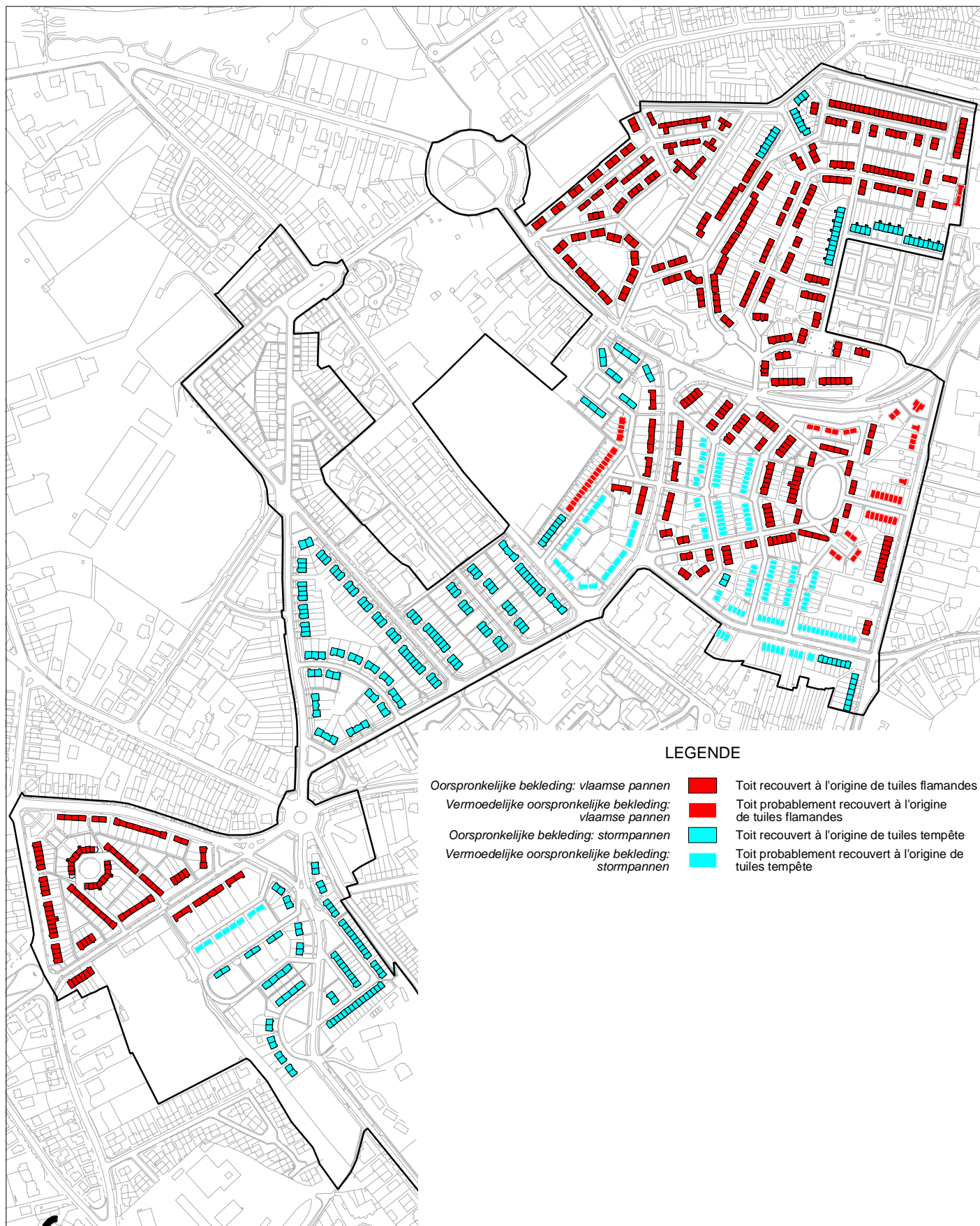
Werf 1 - "Le Triangle" - 1921		Chantier 1 - "Le Triangle" - 1921
Werf 2 - "Le Trapèze" - 1924		Chantier 2 - "Le Trapèze" - 1924
Werf 4 - "L'entonnoir" - 1926		Chantier 4 - "L'entonnoir" - 1926
Werf 5 - 1930		Chantier 5 - 1930
Werf 7 - "Le Plateau" - 1937		Chantier 7 - "Le Plateau" - 1937
Werven - "Floréal" - 1922-1928		Chantiers - "Floréal" - 1922-1928

P03/h: De pannentypes

In oorsprong werden voor de bedekking van de daken en dakkapellen vlaamse pannen en stormpannen gebruikt. De spreiding houdt blijkbaar verband met het tijdstip van de uitvoering. Als principe geldt dat de huizen die dateren van vòòr 1924-1925, met vlaamse pannen zijn gebouwd. Het type van pannen staat niet altijd op de oorspronkelijke plannen vermeld. De oorspronkelijke spreiding werd teruggevonden op foto's en prentkaarten die dateren van kort na of tijdens de realisatie. Bij vlaamse pannen worden de eerste rijen van pannen aan de randen van het dak gevoegd met een witte bastaardmortel of hydraulische kalk, en dat is vrij goed zichtbaar op foto's. Wanneer de foto's niet voldoende duidelijk waren, of sommige huizen er niet op voorkwamen, staat op het themaplan voor de aanduiding van het pantype "vermoedelijk" genoteerd.

LE LOGIS - FLOREAL

Daken - Toits

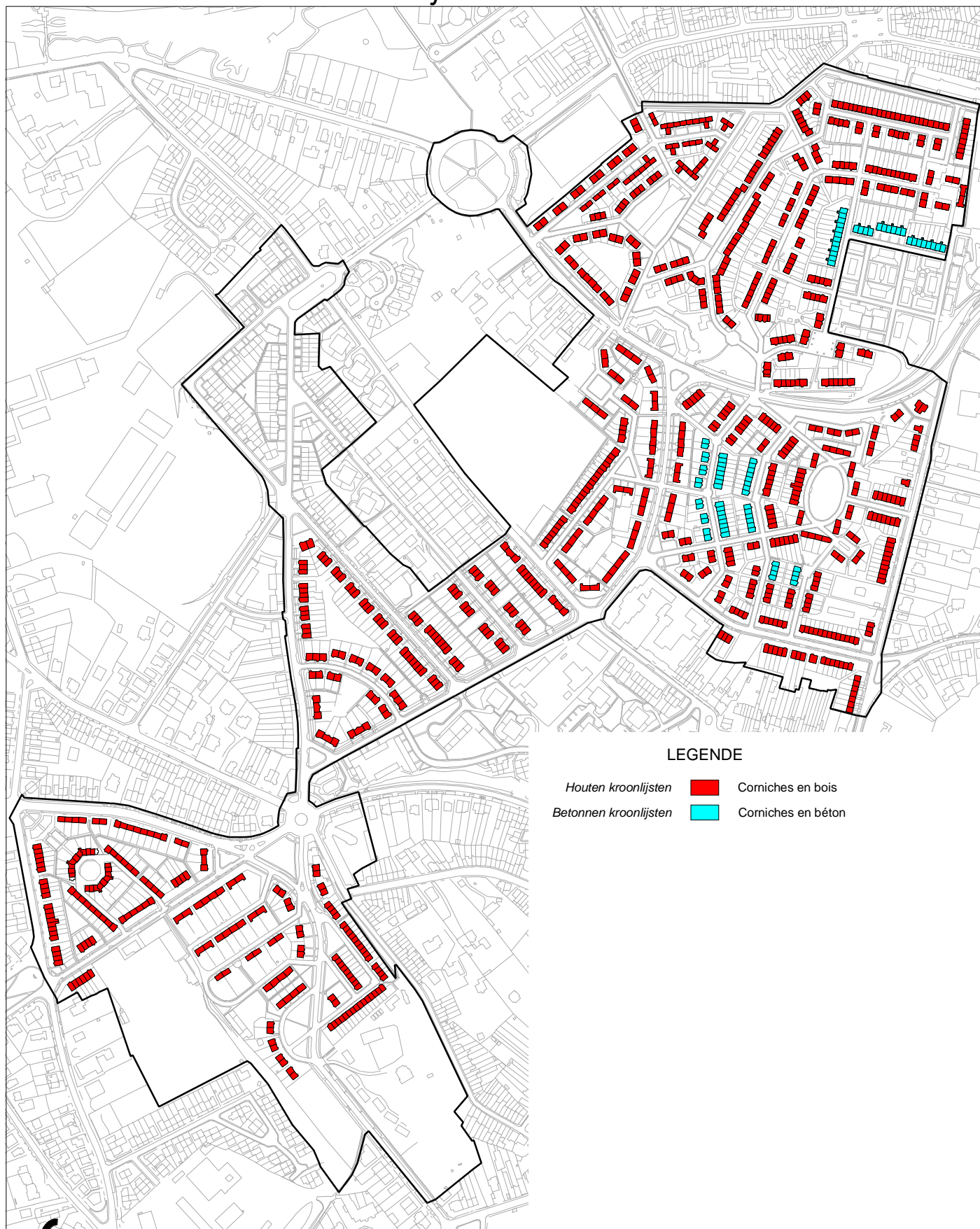

P03/i: De kroonlijsten

Bijna alle huizen zijn gebouwd met houten kroonlijsten of dakoversteken. Een beperkt aantal huizen heeft echter betonnen kroonlijsten: 30 huizen in Floréal, en 52 in Le Logis. Alle zijn ze gebouwd door J.J.Eggericx en dateren ze hoofdzakelijk van in de periode tussen 1928 en 1932 (zie themaplan P03/f). Daarna werd er terug met houten kroonlijsten of dakoversteken gebouwd. De aanwezigheid van betonnen kroonlijsten is niet aan een ander thema gekoppeld en evenmin aan een huizentype. Dezelfde huizentypes bestaan namelijk ook met houten kroonlijsten. Het gebruik van gewapend beton voor de kroonlijsten is dus slechts een zeer tijdelijke wijziging geweest, in tegenstelling tot het gebruik van beton voor de luifels en de daken van de loggia's. Aangezien de oorspronkelijke plannen niet volledig betrouwbaar zijn voor het bepalen van dit thema, en men dit aspect van de gebouwen moeilijk kon en kan wijzigen, werd ervan uitgegaan dat de bestaande toestand ook de oorspronkelijke toestand is.

LE LOGIS - FLOREAL

Kroonlijsten - Corniches

LEGENDE

<i>Houten kroonlijsten</i>		Corniches en bois
<i>Betonnen kroonlijsten</i>		Corniches en béton

P03/j en P03/k: De dakkapellen.

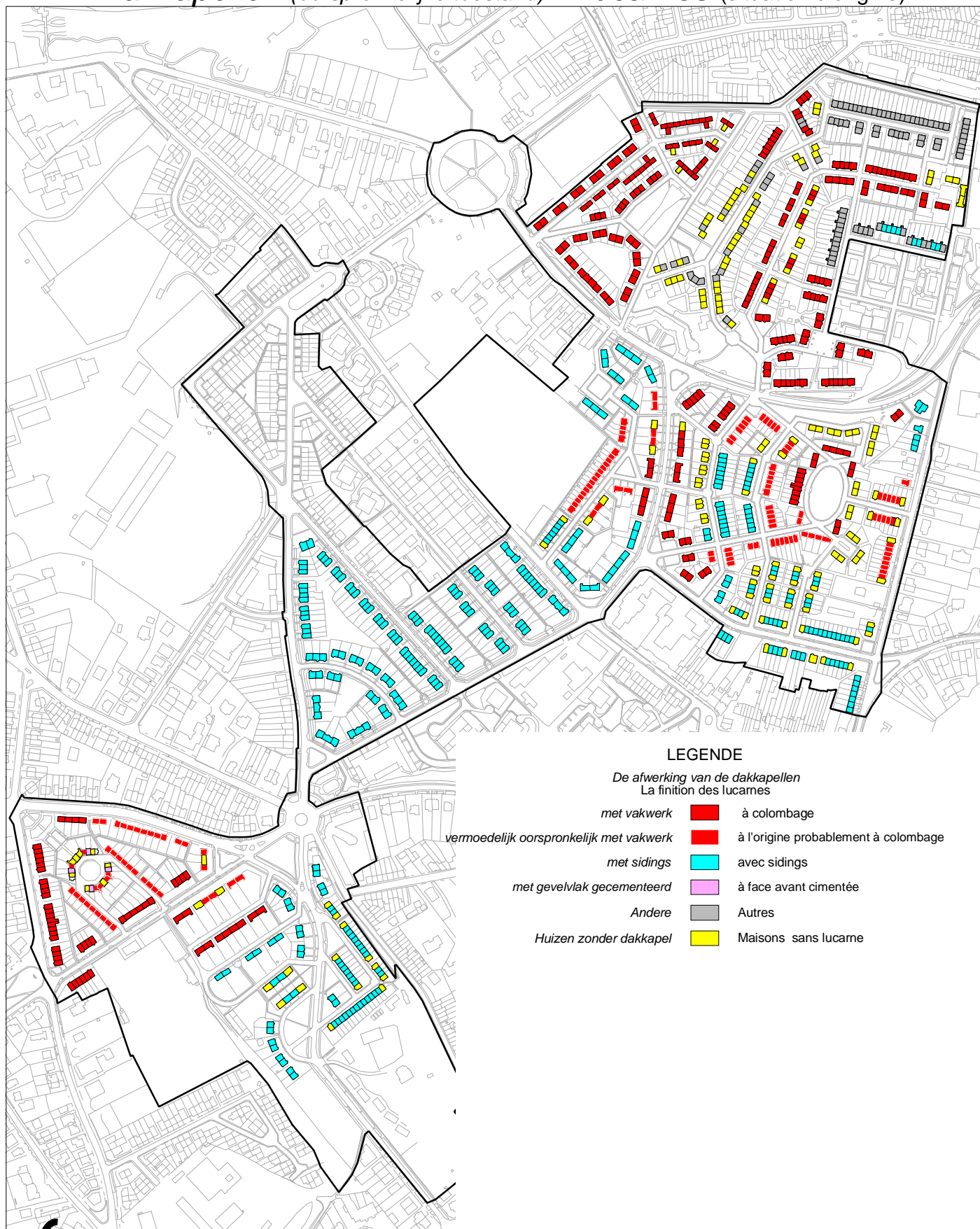
Er is een themakaart van de oorspronkelijke toestand (P03/j) en een van de systematische verbouwingen (P03/k). De twee themakaarten voor dakkapellen behandelen niet de talrijke oorspronkelijke types van de dakkapellen, want deze zijn huistypegebonden en kunnen dus worden gezien op de basisdocumenten die de huistypes vermelden: de liggingsplannen (P11, P12, P13, P21), de planuittreksels onder P04, en de boeken met afbeelding van de huistypes (P10 en P20). De aspecten die in de themakaarten worden behandeld zijn deze die in de loop der jaren sterk en op grote schaal zijn gewijzigd, namelijk de aard van de bekleding van de gesloten voorkanten van de dakkapellen (vakwerk of sidings) en de vorm van het dak (puntdak of plat dak).

In het begin werden de dakkapellen uitsluitend met vakwerk uitgevoerd. De spreiding van de oorspronkelijke dakkapellen met vakwerk komt goed overeen met de vlaamse pannen (P03/h) en de werven tot 1925-1926. De oorspronkelijke plannen zijn niet altijd een betrouwbare informatie over de oorspronkelijke toestand, aangezien er geen nieuwe plannen werden gemaakt vanaf het moment dat de dakkapellen een uitvoering met sidings kregen. Huis G werd bijvoorbeeld ontworpen in 1923 voor dakkapellen met vakwerk, maar werd later vanaf 1928, uitgevoerd met dakkapellen met sidings. De spreiding van de oorspronkelijke dakkapellen met vakwerk werd daarom bepaald aan de hand van oude foto's en prentkaarten, en aan de hand van de feitelijke toestand. Een dakkapel met vakwerk dat later met sidings werd bekleed, heeft een andere opbouw dan een dakkapel met oorspronkelijke sidingbekleding.

Er waren met de dakkapellen met vakwerk waarschijnlijk problemen van waterinsijpeling, waardoor ze in grote aantallen werden bekleed met sidings. Er zijn geen aanwijzingen dat deze verbouwing al op grote schaal geschiedde vòòr 1940. Andere systematische verbouwingen aan dakkapellen die alleen in Floréal voorkomen betreffen het vervangen van een puntdak door een plat dak en het verwijderen van dakkapellen. Huistypes in FLoréal, waar systematische ingrepen op de dakkapellen werden gedaan, zijn de huistypes B en W (zie huistypeboek P20). De systematische ingrepen geschieden enkel aan dakkapellen met vakwerk. Veel oorspronkelijke dakkapellen met vakwerk zijn er dus niet meer. De huizen waar men ze nog vindt, ze zijn eigendom van privé-eigenaars.

LE LOGIS - FLOREAL

Dakkapellen (oorspronkelijke toestand) - Lucarnes (situation d'origine)

LEGENDE

De afwerking van de dakkapellen
La finition des lucarnes

met vakwerk ■ à colombage

vermoedelijk oorspronkelijk met vakwerk

■ à l'origine probablement à colombage

met sidings ■ avec sidings

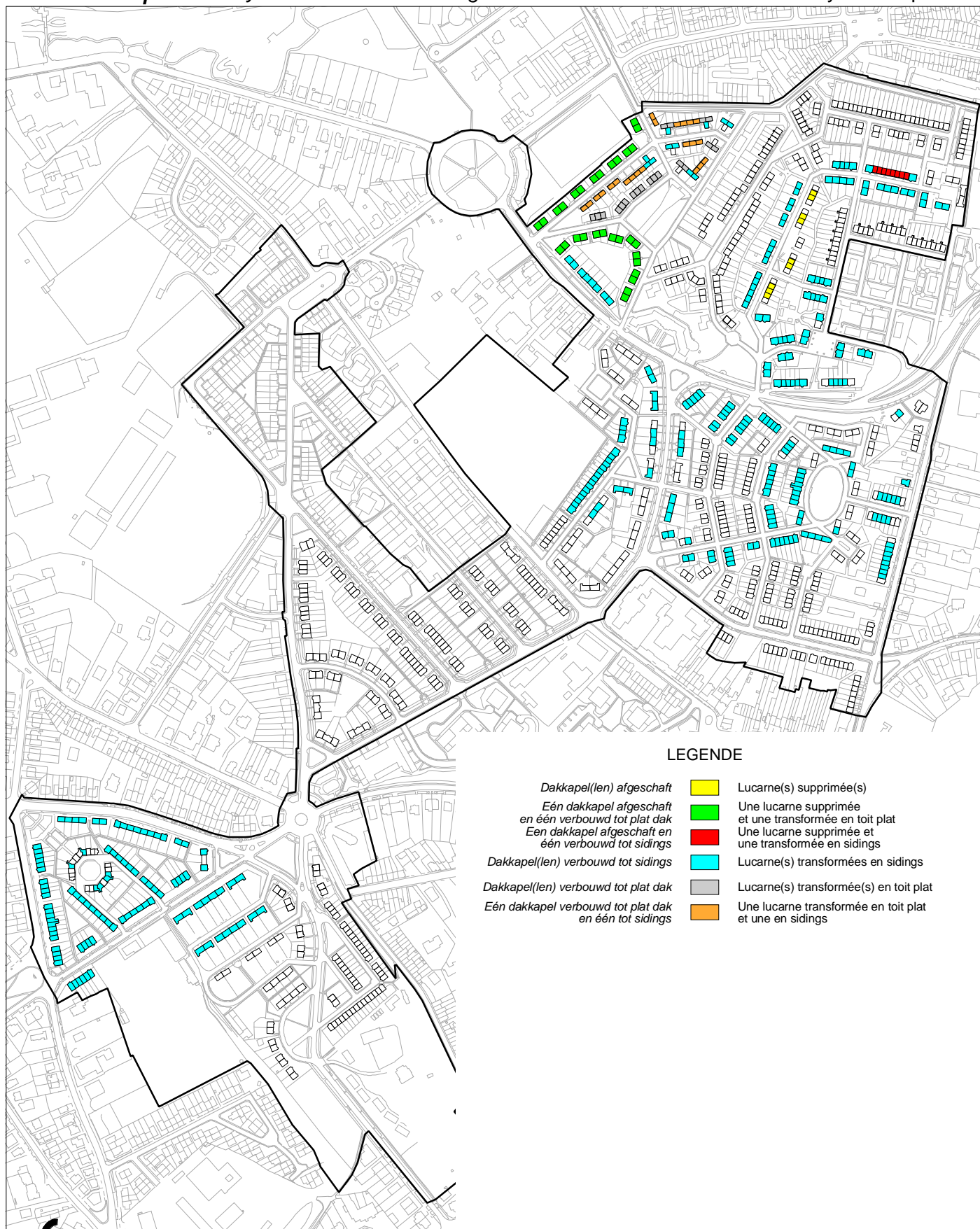
met gevelvlak gecementeerd ■ à face avant cimentée

Andere ■ Autres

Huizen zonder dakkapel ■ Maisons sans lucarne

LE LOGIS - FLOREAL

Dakkapellen-systematische verbouwingen - Lucarnes-transformations systématiques

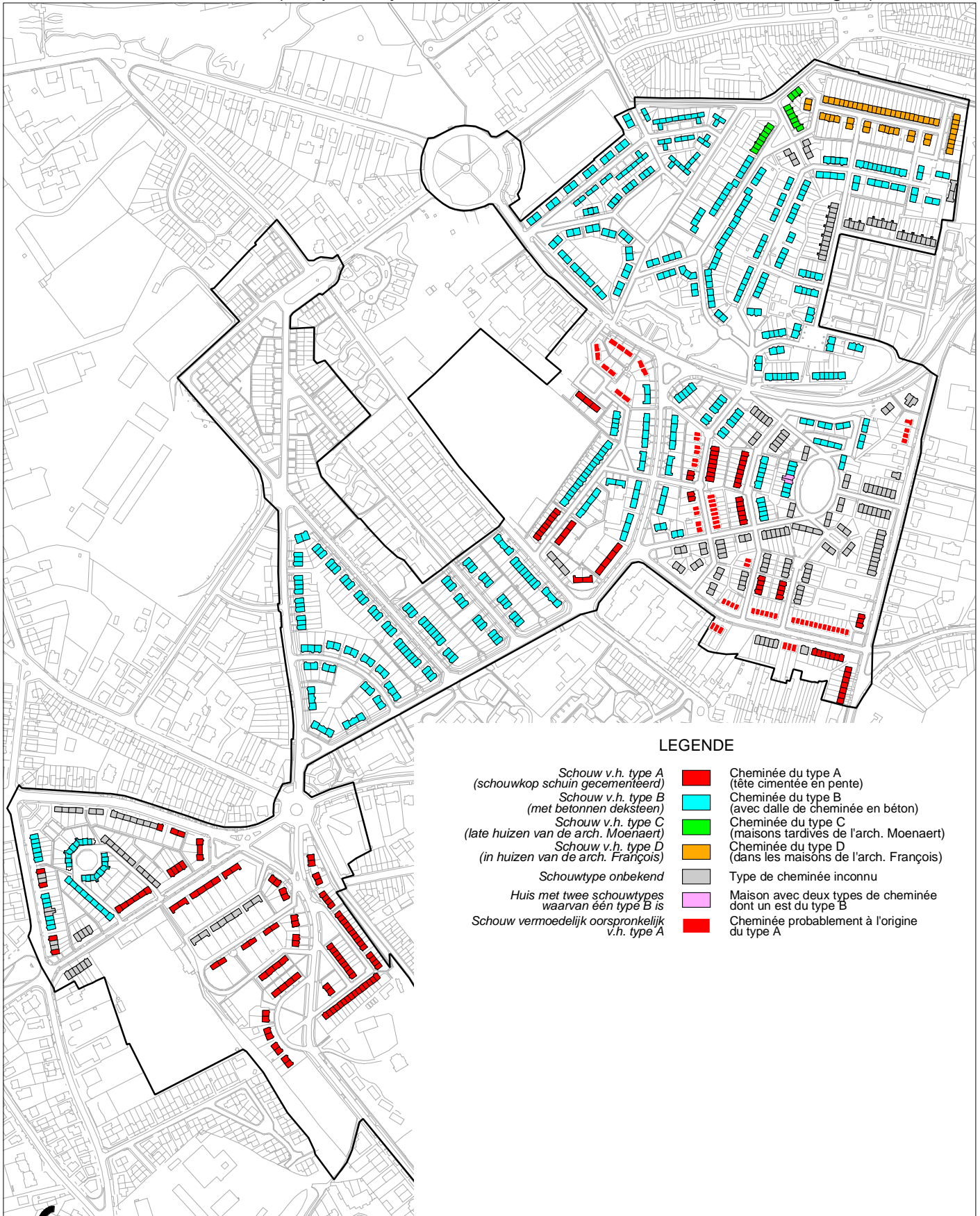
P03/l en P03/m: De schouwen.

Ook voor dit thema wordt de oorspronkelijk uitgevoerde toestand (P03/l) en de actuele toestand (P03/m) weergegeven. De plaatsing en het aantal schouwen is huistypegebonden en staat daarom vermeld in de documenten over de huistypes, namelijk de liggingplannen (P11, P12, P13, P21), de planuittreksels (P04) en de boeken met afbeelding van de huistypes (P10 en P20). Het aspect dat in deze themakaarten over de schouwen wordt behandeld is niet huistypegebonden, namelijk het model van de schouwkop. Deze modellen zijn afgebeeld in de modellencatalogus (P01). De aanduiding op de bouwplannen is niet steeds in overeenstemming met de uitgevoerde oorspronkelijke toestand. De oorspronkelijke toestand op deze themaplannen, is afgeleid van postkaart- en fotomateriaal. In dit thema zijn er nogal wat huizen waarvan de oorspronkelijke toestand onzeker is. Schouwkop A werd tot 1924 gebruikt, en later, na 1928, opnieuw, maar uitsluitend in Le Logis. De schouwkop B werd toegepast vanaf het begin, en doorlopend tot de laatste werven vòòr 1940. De huizen van arch. Francois hebben een eigen schouwmodel. Arch. Moenaert gebruikte alleen voor zijn laatste werf een eigen schouwmodel; eerder gebruikte hij het schouwtype B van arch. JJ.Eggericx.

De veranderingen aan de schouwkoppen ziet men door de themaplannen P03/m en P03/l te vergelijken. De meeste veranderingen hebben plaatsgevonden in Floréal. Daar werd bij vele huizen een nieuw schouwkoptype E ingevoerd. Dit model is naar alle waarschijnlijkheid een aanpassing van de schouwkop B, waarbij de oorspronkelijke toestand nog onder het toegevoegde massief zit (zie catalogus P01-13/2). De verandering die in Le Logis voorkomt is meestal de vervanging van schouwkoppen A door schouwkoppen B.

LE LOGIS - FLOREAL

Schouwen (oorspronkelijke toestand) - Cheminées (situation d'origine)

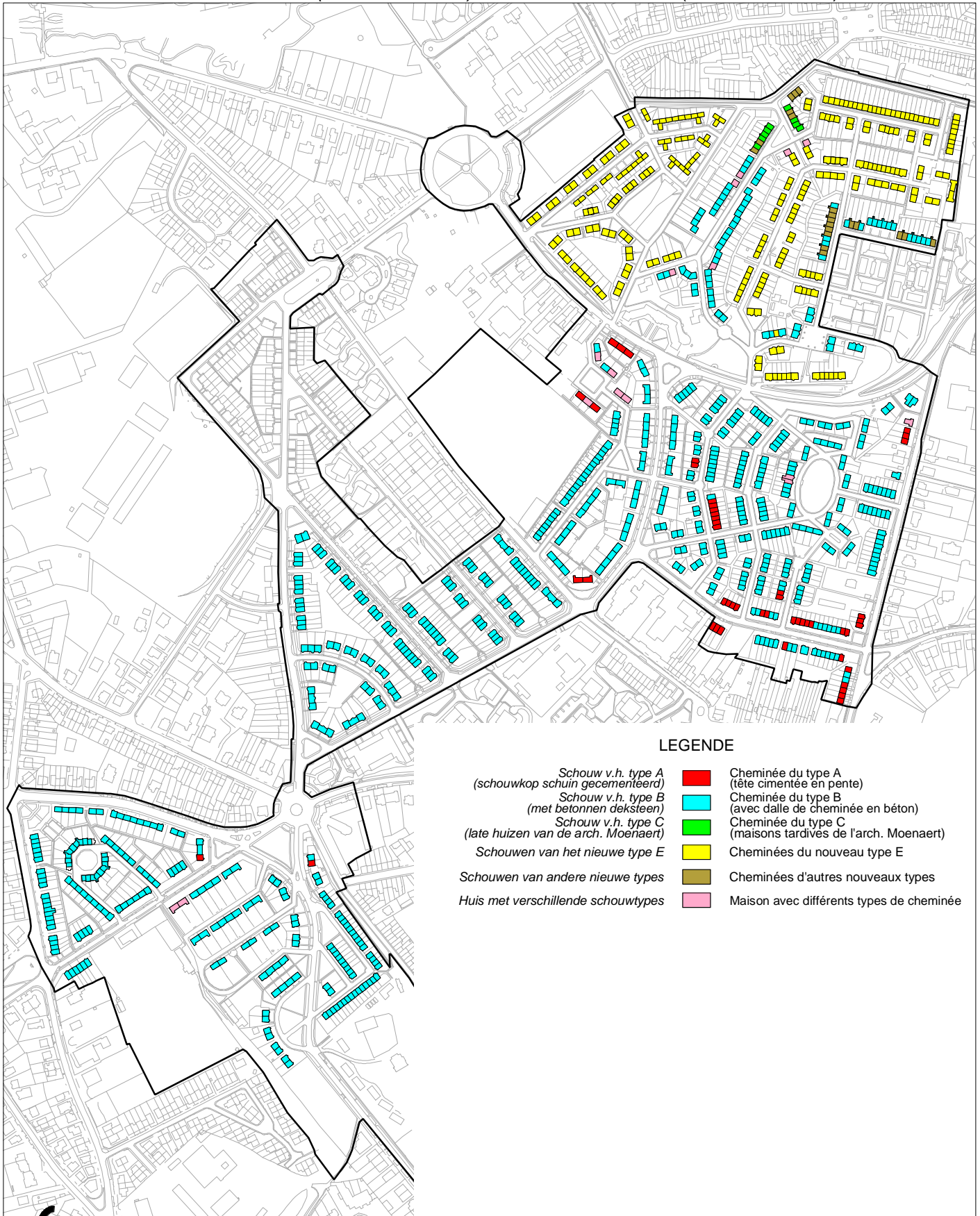

LEGENDE

Schouw v.h. type A
(schouwkop schuin gecementeerd)		Cheminée du type A
(tête cimentée en pente)
Schouw v.h. type B
(met betonnen deksteen)		Cheminée du type B
(avec dalle de cheminée en béton)
Schouw v.h. type C
(late huizen van de arch. Moenaert)		Cheminée du type C
(maisons tardives de l'arch. Moenaert)
Schouw v.h. type D
(in huizen van de arch. François)		Cheminée du type D
(dans les maisons de l'arch. François)
Schouwtype onbekend		Type de cheminée inconnu
Huis met twee schouwtypes
waarvan één type B is		Maison avec deux types de cheminée
dont un est du type B
Schouw vermoedelijk oorspronkelijk
v.h. type A		Cheminée probablement à l'origine
du type A

LE LOGIS - FLOREAL

Schouwen (actuele toestand) - Cheminées (situation actuelle)

LEGENDE

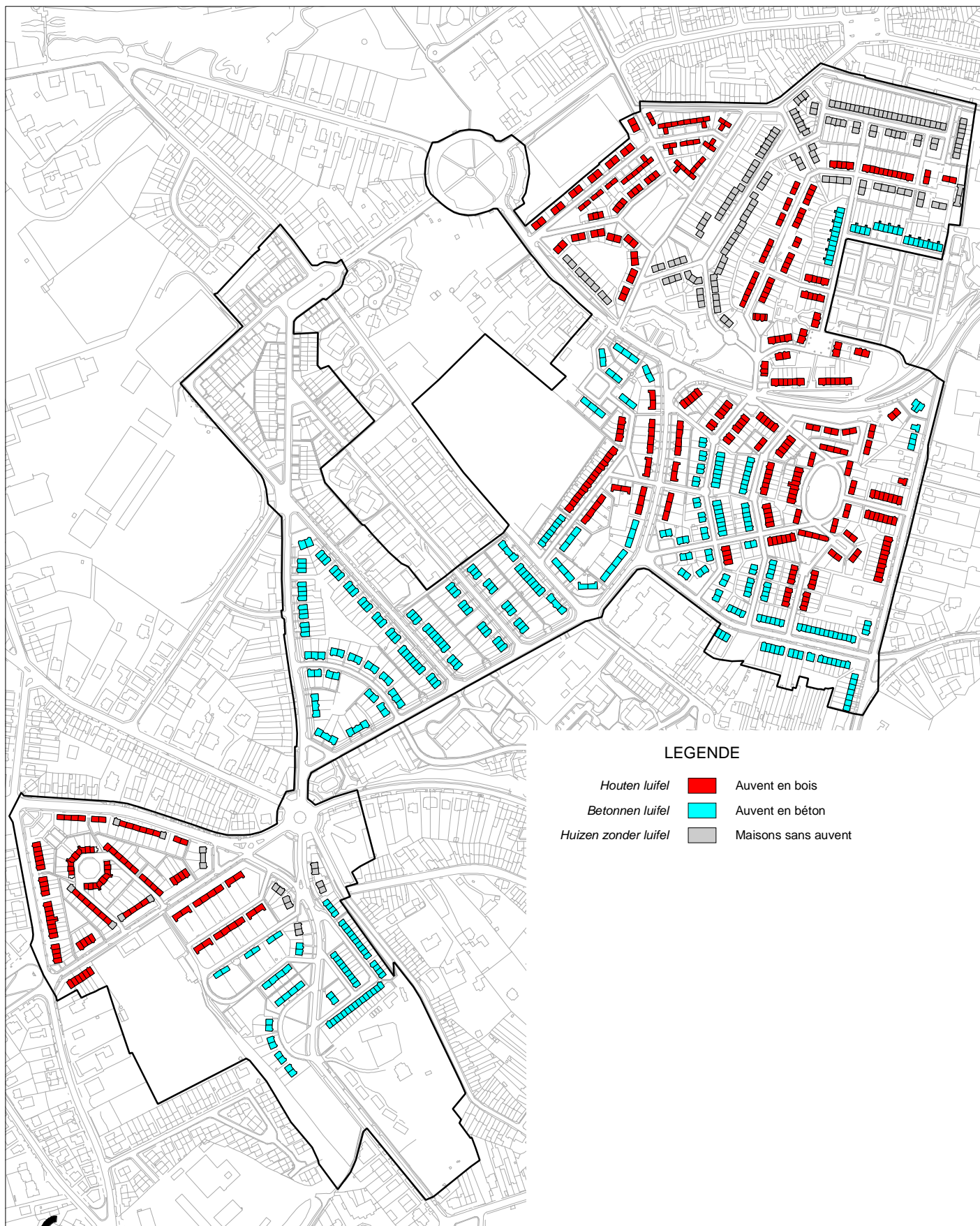
Schouw v.h. type A
(schouwkop schuin gecementeerd)		Cheminée du type A
(tête cimentée en pente)
Schouw v.h. type B
(met betonnen deksteen)		Cheminée du type B
(avec dalle de cheminée en béton)
Schouw v.h. type C
(late huizen van de arch. Moenaert)		Cheminée du type C
(maisons tardives de l'arch. Moenaert)
Schouwen van het nieuwe type E		Cheminées du nouveau type E
Schouwen van andere nieuwe types		Cheminées d'autres nouveaux types
Huis met verschillende schouwtypes		Maison avec différents types de cheminée

P03/n: De luifels boven de vòordeuren.

Er zijn huizen met houten luifels, betonnen luifels en zonder luifels. De situatie vandaag is zeer waarschijnlijk nog de oorspronkelijke toestand. De themakaart werd opgemaakt volgens de huidige toestand. De plaatsing en afmetingen van de luifels (voorzover er zijn) zijn huistypegebonden, maar datzelfde geldt niet altijd voor het materiaal waarin de luifels werden uitgevoerd. Daarom is er een themakaart voor de luifels. De spreiding van houten en betonnen luifels is hoofdzakelijk bepaald door de bouwperiode. De spreiding ervan komt meer overeen met de bouwfazen (P03/f) dan met de bouwwerven (P03/g). Latere huizen hebben meestal betonnen luifels. De spreidingspatronen voor de luifels komen ook sterk overeen met deze van de vorm van de druipranden op de buitenschrijnwerkerij (zie P03/q) en het materiaal (hout of beton) van de daken van de loggia's (zie P03/o), voorzover ze bestaan.

LE LOGIS - FLOREAL

Luifels - Auvents

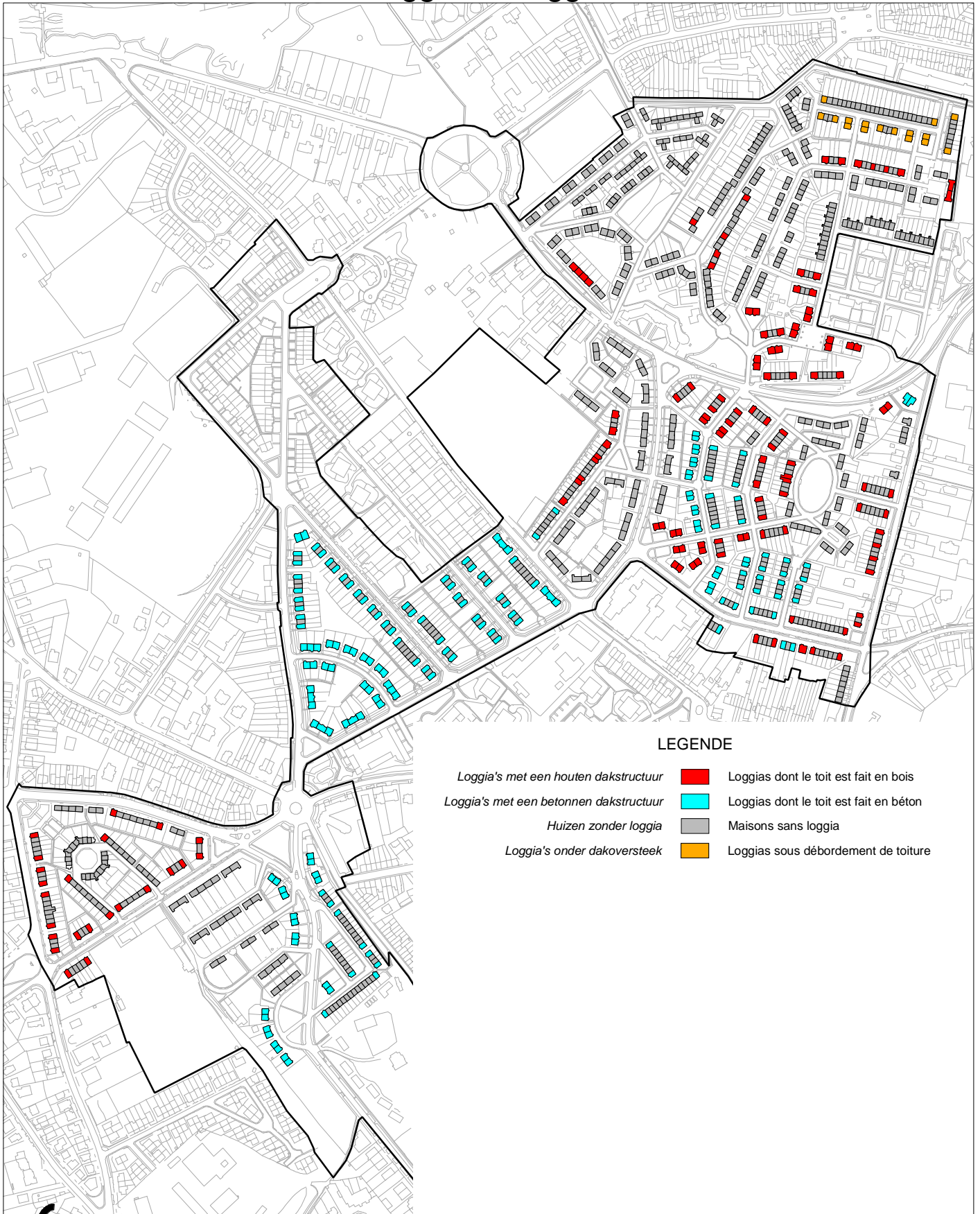

P03/o: De loggia's

De eigenschap van de loggia's die in de themakaarten wordt behandeld is het materiaalgebruik voor het dak: hout of beton. De andere aspecten zoals de vorm, het gebruikte raamtype zijn huistypegebonden. Het materiaal van het dak van de loggia is een thema dat samengaat met de vorm van de druipeuzen van de ramen, voorzover natuurlijk dat er loggia's aanwezig zijn. Houten loggiadaken komen voor in de huizen met ronde druipeuzen op de ramen (zie P03/q hierna), uitgezonderd 9 gevallen in de Damhertlaan.

LE LOGIS - FLOREAL

Loggia's - Loggias

LEGENDE

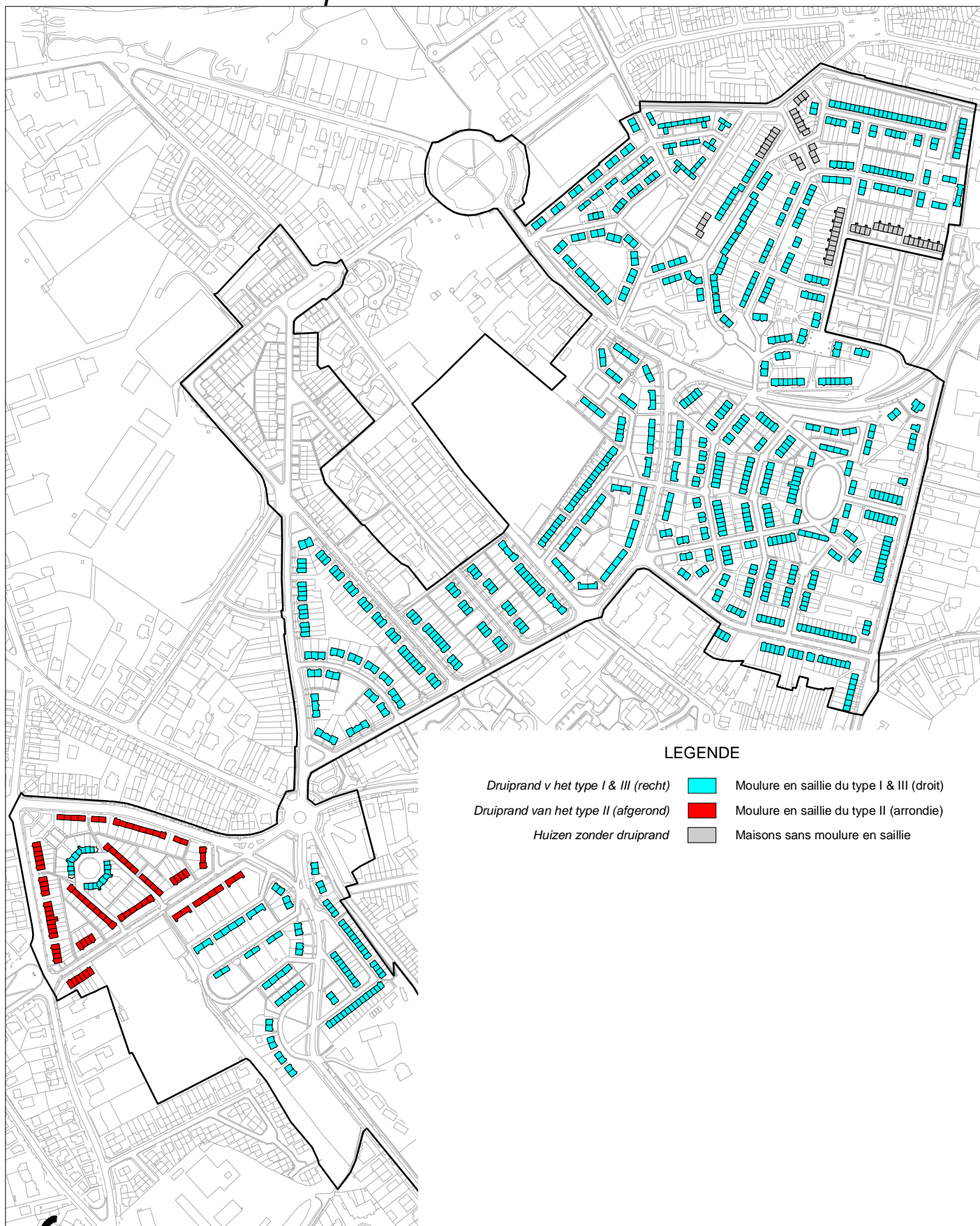
<i>Loggia's met een houten dakstructuur</i>		Loggias dont le toit est fait en bois
<i>Loggia's met een betonnen dakstructuur</i>		Loggias dont le toit est fait en béton
<i>Huizen zonder loggia</i>		Maisons sans loggia
<i>Loggia's onder dakoversteek</i>		Loggias sous débordement de toiture

P03/p: De vorm van de uitstekende druipranden op de gevels.

In de huizen van vòòr 1940 werden de ramen gelijk met het gevelvlak geplaatst, tijdens de ruwbouw, tenzij de ramen roluiken hadden. Om de ramen te beschermen werden kleine betonnen uitstekende druipranden boven de ramen in de sierpleister ingewerkt. Deze druipranden komen in een ronde en in een rechte variant voor. Ronde geveldruipneuzen komen alleen voor in de vroegste werf "le Triangle". Rond het achthoekplein (het laatst uitgevoerd van deze werf) zijn de druipranden in oorsprong al van het rechte type.

LE LOGIS - FLOREAL

Druipranden - Moulures en saillie

LEGENDE

<i>Druiprand v het type I & III (recht)</i>		Moulure en saillie du type I & III (droit)
<i>Druiprand van het type II (afgerond)</i>		Moulure en saillie du type II (arrondie)
<i>Huizen zonder druiprand</i>		Maisons sans moulure en saillie

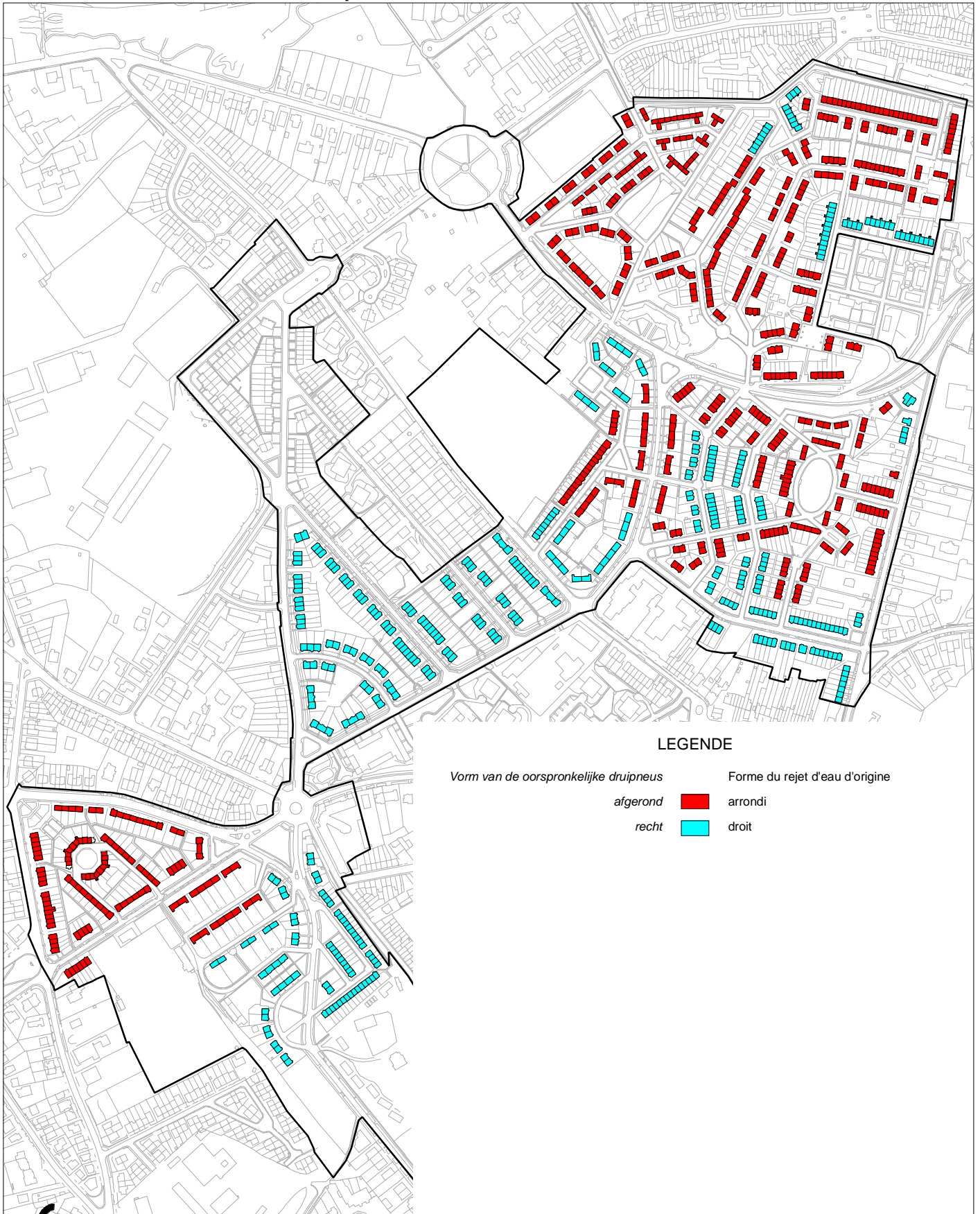
P03/q: Vorm van de druipranden op buitenschrijnwerkerij.

Op de onderregel van de opengaande vleugels van de ramen bevindt zich steeds een druiprand, die in een ronde en een rechte variant bestaat. De overgang van ronde neuzen naar rechthoekige neuzen is min of meer tijdsgebonden, maar is meer nog verbonden aan andere thema's. Voorzover er loggia's zijn, gaan de houten loggiadaken (P03/o) samen met de ronde raamneuzen (9 uitzonderingen in de Damhertlaan). Ronde neuzen gaan ook samen met houten luifels (P03/n) voorzover er luifels zijn, en met uitzondering van 7 dubbelhuizen (type J) ten noorden van de school. Deze thema's lijken gekoppeld aan de uitvoeringsdatum (niet de werven), in die zin dat de rechte neuzen (en betonnen luifels en loggiadaken) van latere datum zijn (ongeveer na 1924). Vanwege de overeenkomst in de spreiding van rolluiken en betonnen loggiadaken, gaat het thema van de rechthoekige neuzen goed samen met dit van de rolluiken (P03/o).

De onderlinge samenhang van de thema's is vrij hoog maar niet perfect. De samenhang heeft waarschijnlijk voor een groot deel technische redenen. Men kan bv. een verband te maken tussen loggiadaken en rolluiken omwille van de rolluikkasten. Welk thema de aanzet is geweest voor de wijzigingen in de andere thema's, is niet duidelijk. Dat er uitzonderingen zijn heeft misschien te maken met het feit of het een huis voor privé-eigenaar was, of dat een stock van de vroegere techniek nog verder moest worden opgebruikt. Dat werd dan gedaan in de huistypes waar het probleem van de onverenigbaarheid tussen thema's zich niet stelde.

LE LOGIS - FLOREAL

Raamprofielen - Profils de fenêtre

LEGENDE

Vorm van de oorspronkelijke druipneus

afgerond

recht

Forme du rejet d'eau d'origine

arrondi

droit

t: 02 410 84 39
f: 02 410 34 31
e: arsis@arsis.be

Source: relevés in situ par Arsis, plans d'origine, anciennes cartes postales
Bron: in situ opnames door Arsis, oorspronkelijke plannen, oude postkaarten
Grafische onderlegger - Support Graphique: UrbisTop

Sch. - Ech.: 1/6000
Dat.: 30/03/2002
Doc.ref.: P03/q

P03/r: De luiken.

De themakaart maakt onderscheid tussen huizen met rolluiken, met klapluiken in verschillende kleurencombinaties, en huizen zonder luiken. De kaart geeft de oorspronkelijke toestand weer, zoals die zichtbaar is op foto's en prentkaarten, en op basis van het bestaan of niet van de oorspronkelijke luikhaken in de gevels. De architecten Moenaert en Francois hebben nooit klap- en rolluiken geplaatst, noch getekend. Luiken van allerlei soort komen dus uitsluitend voor bij de huizen van J.J.Eggericx.

In de uitvoeringsfazen vanaf 1928 werden rolluiken geplaatst. De belangrijkste uitzondering daarop is een deel van de huizen uit een werffaze van 1930, gelegen rechttegenover de school in de Bosduiflaan, waar nog klapluiken werden geplaatst. Deze huizen behoren toe aan privé-eigenaars. Dit is niet noodzakelijk een verklaring. Logischer is de veronderstelling dat J.J.Eggericx hier nog klapluiken liet plaatsen omdat de betrokken huizen langs hoofdassen van de wijk lagen, en dat de kleurencombinatie in de klapluiken (zwart-groen contra wit-groen) de wijze was waarop de noordelijke groene huizen van de zuidelijke moesten worden onderscheiden. Rolluiken lieten niet toe om dit belangrijke verschil uit te drukken.

Voor de kleurencombinaties op de klapluiken geldt het volgende conceptprincipe:

- Geel, in combinatie met bleek-geel, komt voor in Floréal
- Groen komt voor in Le Logis. De combinatie van groen en wit komt voor in de noordelijke wijk van Le Logis. De combinatie van groen met zwart komt voor in de zuidelijk wijk van Le Logis.

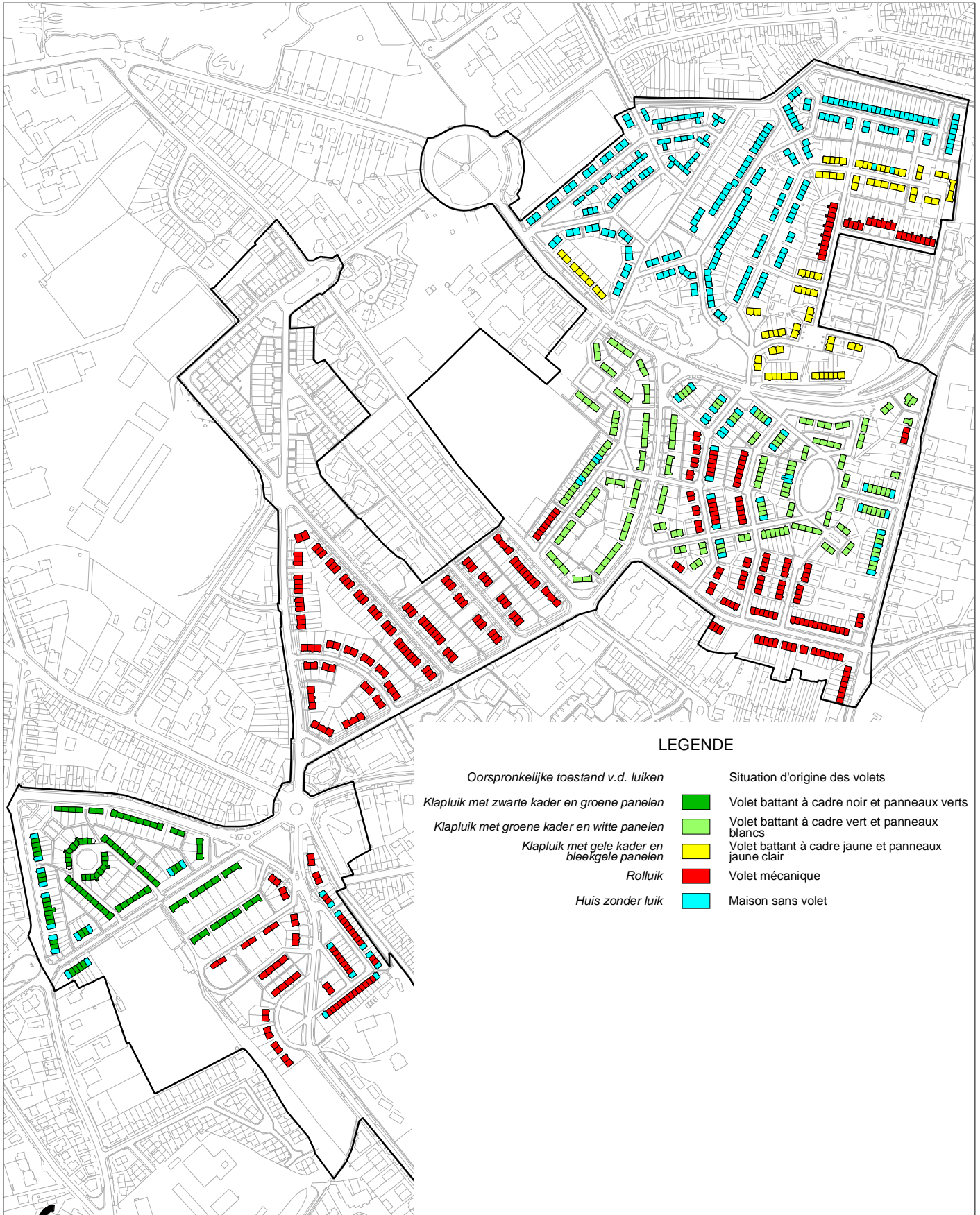
De afmetingen van de luiken hebben te maken met de ramen waarvoor ze zijn geplaatst. Maar voor dezelfde maat komen in de klapluiken open (persienne) en gesloten panelen voor. De logica die achter deze variatie schuikt is niet duidelijk. Een vermoeden bestaat dat het iets te maken heeft met het risico van inkijk, en ook met het feit of het dag- of nachtlouken zijn. Om het principe te achterhalen is het nodig om een systematische vergelijkende studie te maken van het soort panelen in de luiken en de aard van de achterliggende lokalen.

De kwestie van het al dan niet voorkomen van luiken in de periode van de klapluiken, is als volgt samen te vatten:

- Klapluiken komen slechts voor op het gelijkvloers. Op de plannen van de duplexwoningen komen wel luiken voor op de verdiepingen, maar die werden nooit geplaatst.
- Voor alle huizen van Floréal had J.J.Eggericx luiken getekend, soms alleen in de voorgevel, maar vele luiken werden nooit geplaatst, zoals te zien is op het themaplan.
- Voor de rest tekende Eggericx luiken waar luiken konden staan. Aan loggia's konden geen luiken worden gezet, en evenmin waar ramen naast deuren stonden, of waar ze te dicht bij mekaar of bij de scheidingsmuur stonden.

LE LOGIS - FLOREAL

Luiken - Volets

LEGENDE

Oorspronkelijke toestand v.d. luiken	Situation d'origine des volets
Klapluik met zwarte kader en groene panelen	Volet battant à cadre noir et panneaux verts
Klapluik met groene kader en witte panelen	Volet battant à cadre vert et panneaux blancs
Klapluik met gele kader en bleekgele panelen	Volet battant à cadre jaune et panneaux jaune clair
Rolluik	Volet mécanique
Huis zonder luik	Maison sans volet

P03/s1 à P03/s4: De voordeurtypes

De spreiding van de voordeuren is een belangrijk huistypeonafhankelijk thema. De plannen, vooral de vroegste, geven zelden een betrouwbare informatie over deurmodellen. De deurmodellen werden vaak niet eens getekend. Ook in deze vroege perioden werden voordeurmodellen gebruikt om enerzijds het verschil te maken tussen de woningen, en anderzijds om over de variatie van de huizen heen een globaal thema tot stand te brengen.

- kophuizen met naar mekaar gerichte ingangsdeuren hadden hetzelfde type
- huizengroepen in het midden en op de uiteinden andere deurmodellen.
- ...

Oriëntatie bevorderen in een groot geheel hoeft niet noodzakelijk via een systematische en herkenbare variatie te geschieden. Het breken van symmetrie is ook een geschikt middel. Het lijkt erop dat J.J.Eggericx zijn toevlucht heeft genomen tot deze methode op plaatsen waar de vorm hem symmetrisch leek.

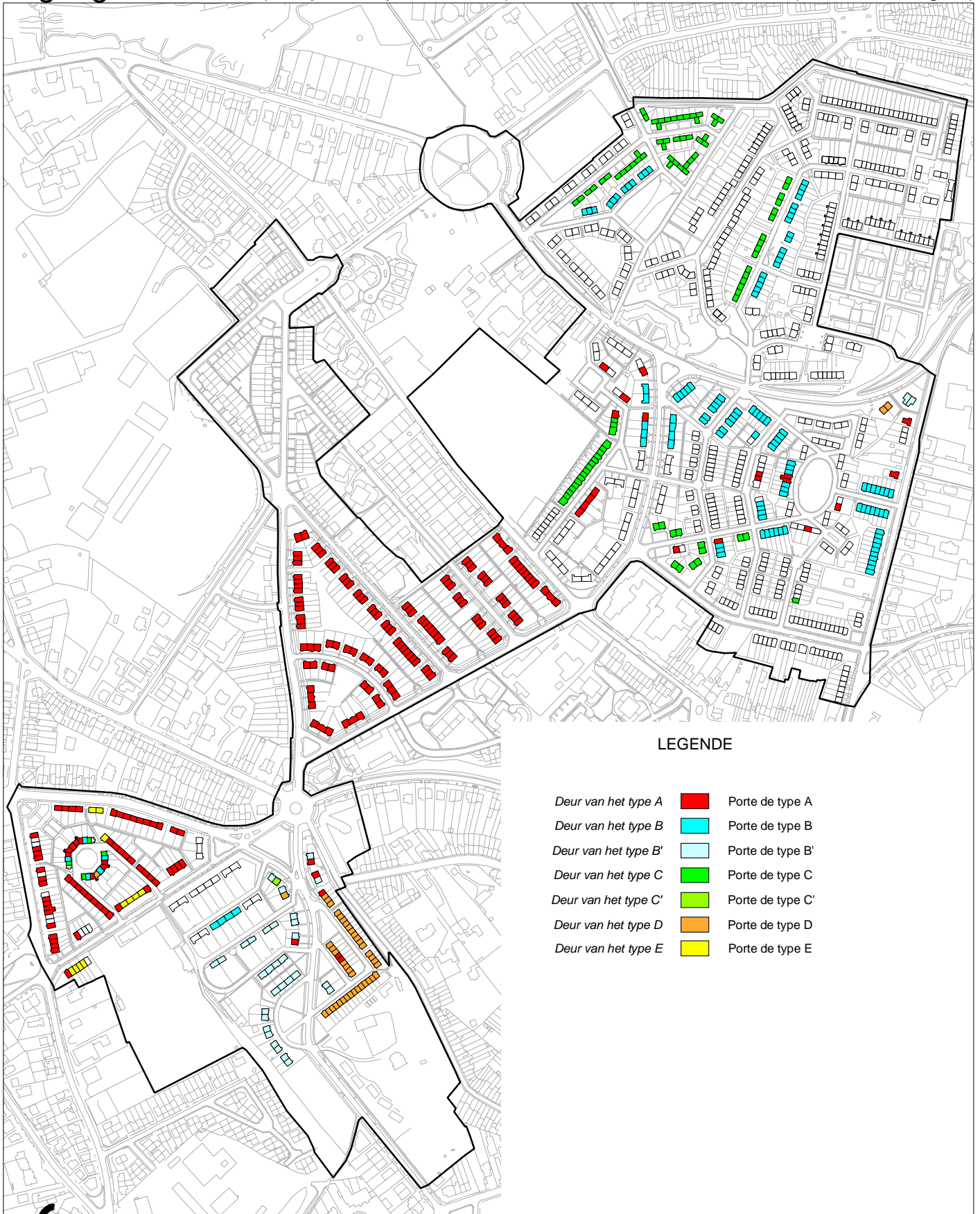
Oorspronkelijke deuren zijn goed te herkennen. Om de oorspronkelijke toestand te bepalen werd daarom voor het themaplan vertrokken van de huidige toestand. Waar de deuren duidelijk niet meer oorspronkelijk zijn, werd voortgegaan op oude foto's, of werd de lokale logica in de spreiding van de deurtypes gevolgd. In de plannen P11, P12, P13 en P21, en de uittreksels P04, zijn de veronderstelde deuren tussen haakjes geplaatst. Deurtype V is zeker oorspronkelijk, en (V) is een veronderstelde deurtype. In een beperkt aantal huizen van Floréal, grijs aangeduid in het themaplan, is de vermoedelijke oorspronkelijke deur van het type K of M.

Sommigen beweren dat er hier en daar deuren werden verplaatst. Iets wat daarop zou kunnen wijzen is het feit dat sommige deurbladen een weinig werden ingekort. Maar de reden daarvoor is zeker ook dat deuren na de ruwbouw werden gezet, dat ruwbouwopeningen verschilden en dat de geprefabriceerde deuren dus een weinig moesten worden aangepast.

Deurtypes zijn ook tijdsgebonden. Deurtypes K, R, Q en N komen oorspronkelijk vòòr 1928 niet voor. Een deurtype dat vanaf het begin tot het einde, en zelfs na de oorlog, in gebruik is geweest, is deurtype A.

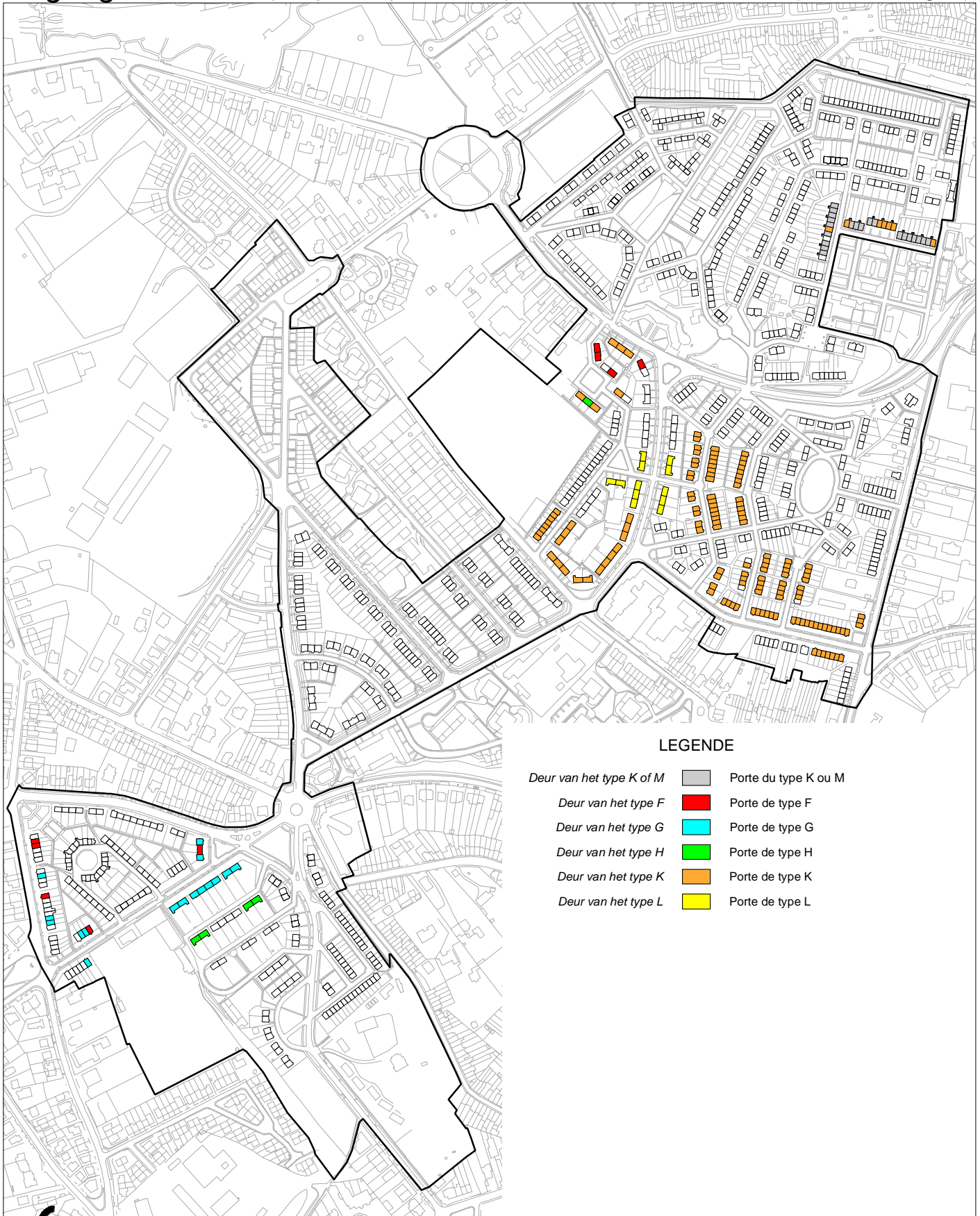
LE LOGIS - FLOREAL

Ingangsdeuren-1 (oorspronkelijke toestand) - Portes d'entrée-1 (situation d'origine)

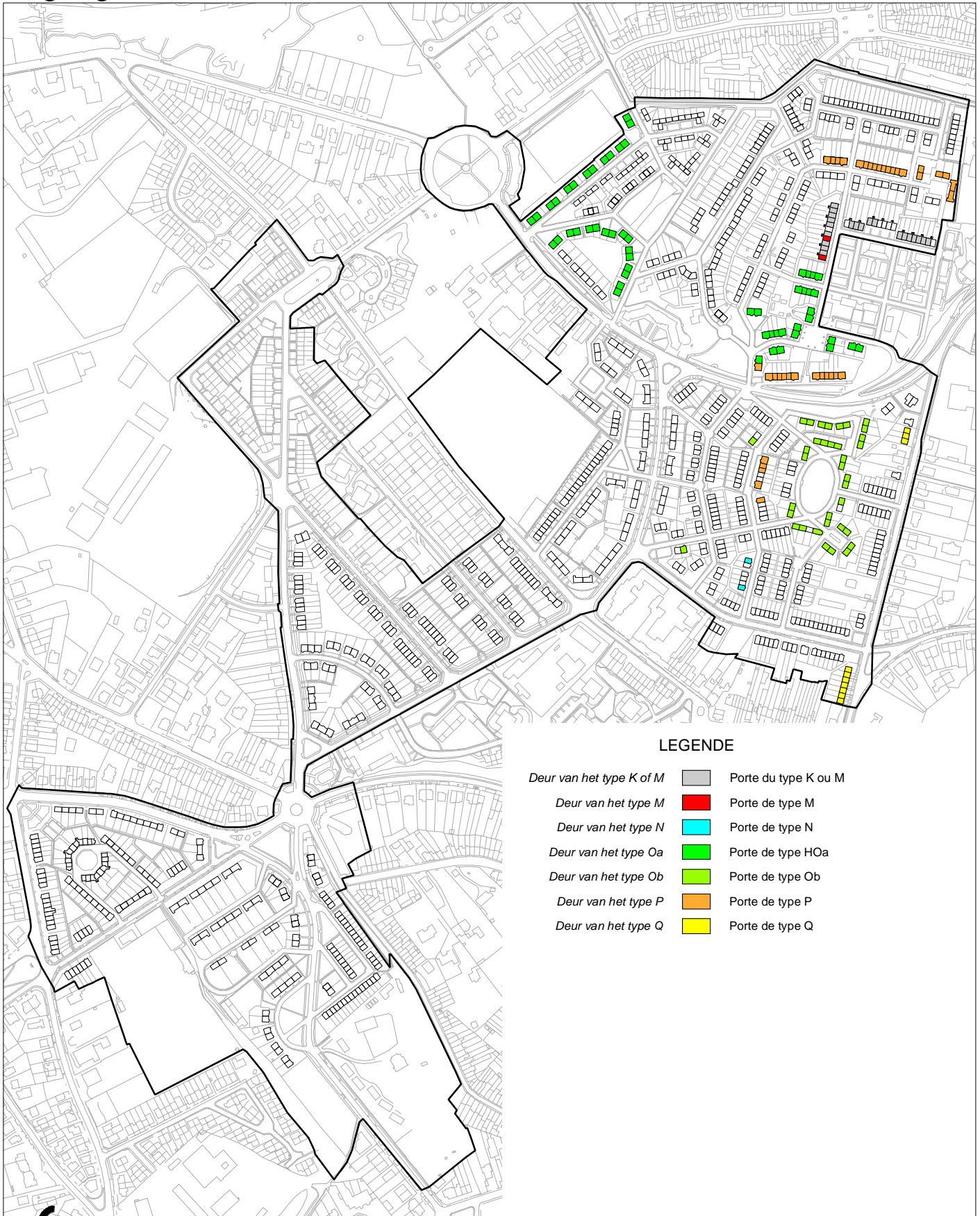
LE LOGIS - FLOREAL

Ingangseuren-2 (oorspronkelijke toestand) - Portes d'entrée-2 (situation d'origine)

LE LOGIS - FLOREAL

Ingangsdeuren-3 (oorspronkelijke toestand) - Portes d'entrée-3 (situation d'origine)

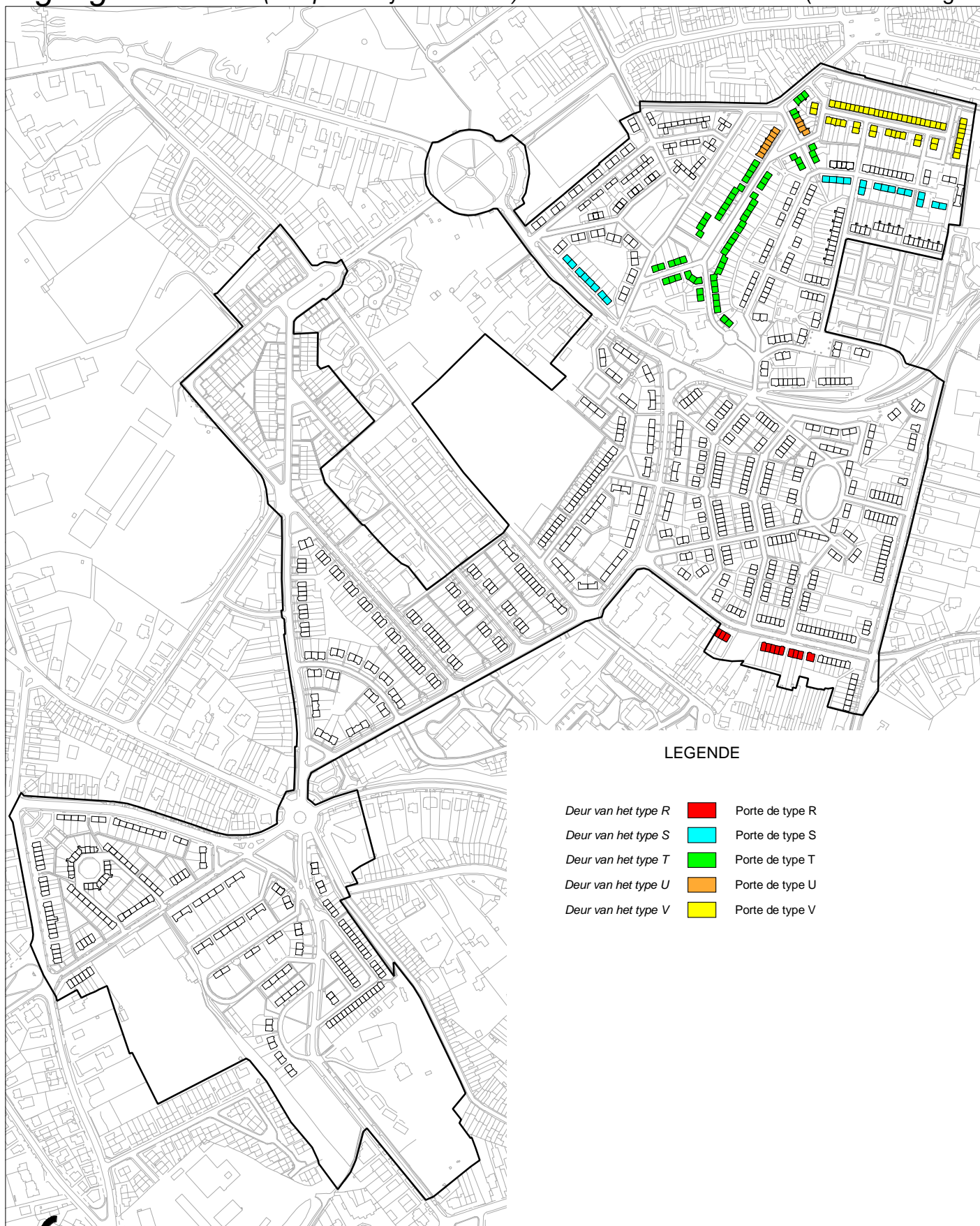
t: 02 410 84 39
f: 02 410 34 31
e: arsis@arsis.be

Source: relevés in situ par Arsis, plans d'origine, anciennes cartes postales
Bron: in situ opnames door Arsis, oorspronkelijke plannen, oude postkaarten
Grafische onderlegger - Support Graphique: UrbisTop

Sch. - Ech.: 1/6000
Dat.: 30/03/2002
Doc.ref.: P03/s3

LE LOGIS - FLOREAL

Ingangsdeuren-4 (oorspronkelijke toestand) - Portes d'entrée-4 (situation d'origine)

P03/t: Kleur van de voordeuren.

De kleuren van de voordeuren in het themaplan, zijn de actuele kleuren die voorkomen op de deuren die nog oorspronkelijk zijn, zonder rekening te houden met verkleuringen onder invloed van de zon. Bepaalde kleurenprincipes zijn zeker oorspronkelijk, namelijk:

- De kleuren volgen de hoofdprincipes van de "groene", "witte" en "gele" huizen (P03/c): geel voor Floréal, groen voor de 2 wijken in Le Logis rond het achthoekplein (zuid) en het Le Logisplein (noord), en wit (eigenlijk beige) voor de tussenliggende wijk van Le Logis.
- De vaste kader van de voordeuren is ALTIJD zwart.

Voor de deurbladen bestaan er zowel geel/zwart- en groen/zwart-combinaties, als geel/wit- en groen/wit-combinaties.

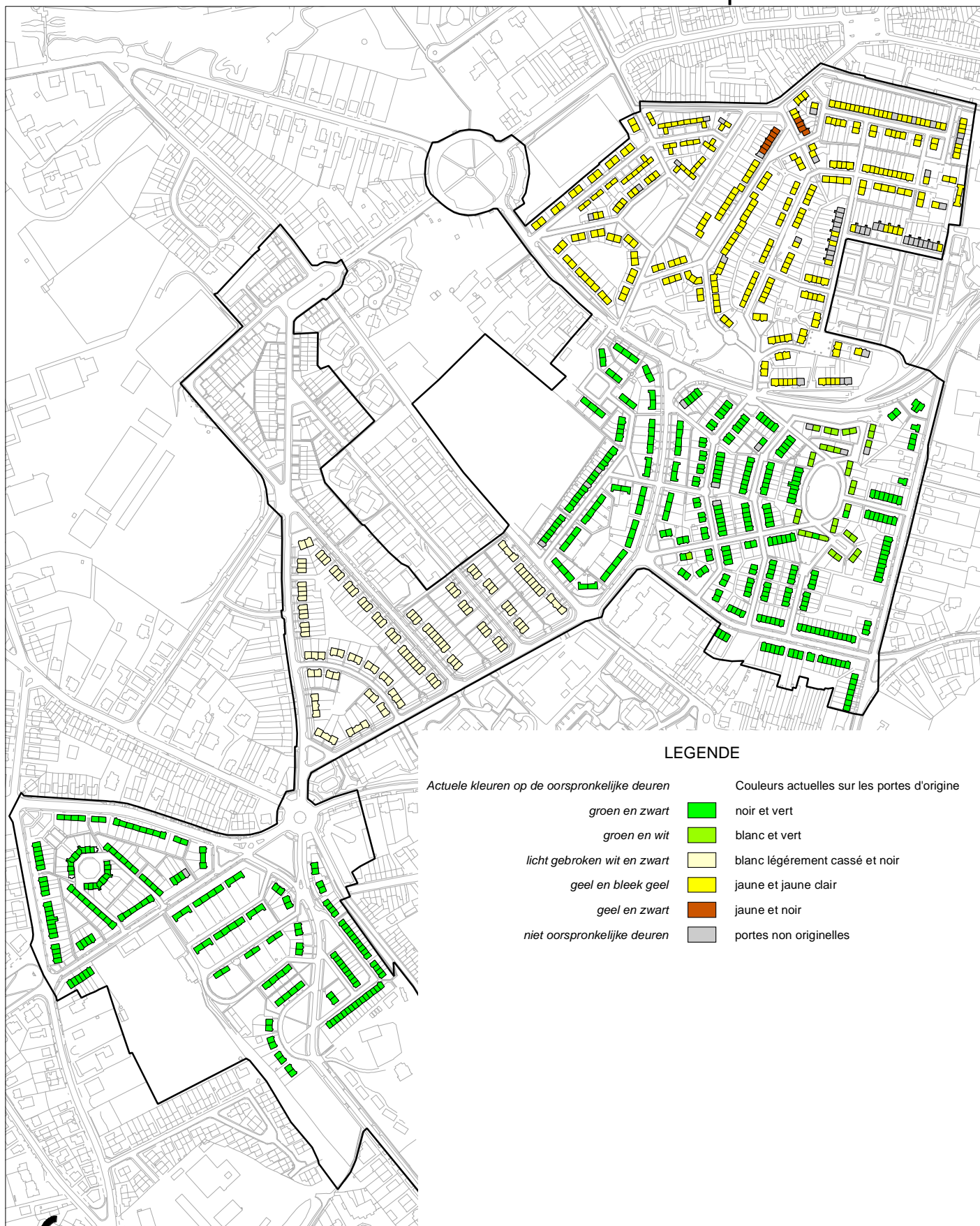
In de gele huizen komt geel/zwart uitsluitend voor in het deurtype U dat geplaatst werd in de laatste huizen van arch. Moenaert, en die aan privé-eigenaars toebehoren.

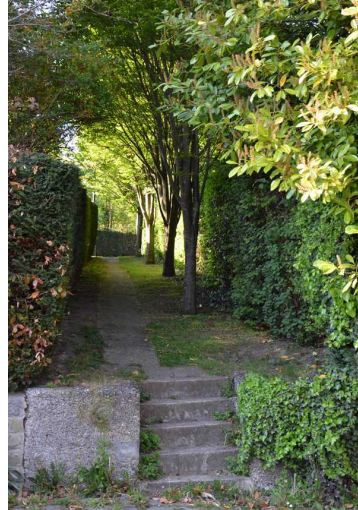
Voor de groene huizen bevindt het groen/witte thema zich, zoals de kleur van de luiken, in de wijk rond het Le Logisplein, maar het is bij de deuren veel minder systematisch dan bij de luiken. Groen/witte deuren komen vooral voor in de directe omgeving van het Le Logisplein. De vraag of de wijk rond het Le Logisplein ooit een meer systematische groen/wit-combinatie voor de deuren heeft gehad, vergelijkbaar met de luiken, is nog niet beantwoord. Werd de groen/wit-combinatie toegepast in de periode van de klapluiken, en later vervaagd? Volgt de huidige toestand toch min of meer een oorspronkelijke logica? Bijvoorbeeld: dat panelen die dieper liggen wit zijn tussen groene kaders, en panelen die in opbouw op de deurkaders liggen groen zijn op zwarte kaders? Vandaag bestaat die regelmaat min of meer, maar was dit de oorspronkelijke logica?

Het is wenselijk dat men ter gelegenheid van onderhoudsschilderwerken de oorspronkelijke kleuren van de deuren in de wijk rond het Le Logisplein verifieert om over deze zaak meer duidelijkheid te scheppen.

LE LOGIS - FLOREAL

Kleuren van de deuren - Couleurs des portes

Gewestelijke Overheidsdienst Brussel
Brussel Stedelijke Ontwikkeling
Directie Monumenten en Landschappen

Opgemaakt voor GOB door
ARSIS, architectenvennootschap bvba

Verantwoordelijke uitgever
Arlette Verkruyssen, Directeur-generaal
van Brussel Stedelijke Ontwikkeling,
Brussels Hoofdstedelijk Gewest,
CCN- Vooruitgangsstraat 80, 1035 Brussel

Wettelijk Depot D/2014/6860/025

